

Utveckling av hållbar jämställdhet - genom kunskap utmanas föreställningar om jämställdhet!

Slutrapport av Hållbar Jämställdhet inom förskola och skola i Kalmar Kommun 2008-2010

Mirja Betzholtz

Mars 2011

Innehållsförteckning

Förord

Inledning	1
Kalmar kommun, Barn- och ungdomsförvaltningen och Södermöre kommun del	2
Utvecklingsområdet – Organisation	3
Projektledning	3
Följeforskning	3
Styrgruppen	4
Referensgruppen	4
Avtryck i verksamheterna	5
Fokusgrupper	6
Barkestorpsnätet	6
Kalmarsundsnätet	7
Falkenbergsnätet	7
Funkabonätet	7
Lindsalsnätet	8
Södermöre kommun del	9
Samarbetet med Linnéuniversitetet	10
Lärplattform – Moodle	10
Sammanfattning av kursvärdering	10
Exempel på utvecklingsarbeten	11
Jämställdhet på Falkenbergsskolan	11
Ett utvecklingsarbete för föräldrasamverkan i jämställdhetsarbete på förskolan, Vasa skolområde	15
Läsprojekt på Kalmarsundsskolan och Ögonstenens förskola	19
Utmana normen – HBT – arbete i åldersperspektivet 0-16 Barkestorpskolan	21
En undersökning kring den pedagogiska miljöns	25

betydelse för jämställdhet, Trollet och Sjöängsskolan	
Hållbar Jämställdhet – Rocknebyskolan	26
Tips- & idébank kring jämställdhetsarbete ur ett elevperspektiv, Södermøre kommun	29
Forskningscirklar	31
Kunskapsutvecklingen i samverkan med rektorer	31
Forskningscirkelarna inom projektet	32
Föreläsningar	33
Intressanta teman	33
Tyvärr finns det ingen manual	37
Till sist	38
Sammanfattning	39
Systematiskt kvalitetsarbete	39
Organisation	39
Kompetensutveckling	40
Samverkan med föräldrar	40
Bilagor	41

Förord

I denna rapport, huvudsakligen sammanställd av Mirja Betzholtz, sätts punkt för det omfattande utvecklingsarbete som skett under ledning av henne och Birgitta Theander. Min uppgift har, förutom att vara ansvarig för forskningscirkelarna med rektorer, också inneburit ett deltagande i en hel del möten i styrgruppen och med kommunens representanter. På så sätt kan jag uttala mig om den genomgående goda kvalitet som präglat detta projekt.

De verksamheter och det arbetssätt som tillsammans utgjort en helhetssyn på Hållbar jämställdhet i skolan i Kalmar kommun hoppas jag kommer att sprida sig till många andra kommuner. Inte minst har projektets nära koppling till Linnéuniversitetet i såväl Kalmar som Växjö, med sju särskilt utvalda forskare, bidragit till att ge projektet en gedigen kunskapsmassa att arbeta med. Såväl kurserna för lärarpersonal som forskningscirkelarna med rektorer har arbetat utifrån ett utforskande och forskningsanknutet sätt.

Detta innebär bland annat att det resultat som deltagarna bär med sig inte huvudsakligen består av inlärd, kanske låsta och ömtåliga, kunskaper. I stället har de en djup insikt om den problematik som genusfrågor/jämställdhet i skolans värld innebär. De har också genom att arbeta utifrån ett kritiskt granskande i grunden vetenskapligt förhållningssätt insett att jämställdhetsfrågor ständigt behöver omprövas och vidareutvecklas. Samtidigt har många olika praktiska verksamheter både prövats och begrundats. Jag och övriga deltagare vill av denna anledning rekommendera läsarna att också själva tänka vidare utifrån dessa texter.

2011-03-30

Gunilla Härnsten, professor i pedagogik, Linnéuniversitetet

Inledning

Utvecklingsarbetet Hållbar Jämställdhet har genomförts med stöd av Sveriges Kommuner och Landsting, SKL. Ägare av utvecklingsarbetet inom Barn- och ungdomsförvaltningen i Kalmar kommun är förvaltningschef Kjell-Ove Petersson.

Kjell-Ove har på ett tydligt sätt markerat betydelsen av 'det ska ske' en utveckling av hållbar jämställdhet och efterfrågat resultat under utvecklingsarbetets gång. Kontinuerliga avstämmningar med förvaltningsledningen har bidragit till att samtliga aktörer känt ett stöd under utvecklingsarbetets gång. Projektledningen Birgitta Theander och Mirja Betzholtz har medvetet valt att inte 'kalla' utvecklingsarbetet för projekt. Detta med anledning av att vi inte ser det som tillfälligt projekt, förutom de ekonomiska villkoren, utan mer på basis av att utvecklingsarbetet ska integreras i den dagliga verksamheten i förskolorna och skolorna och det bör förvaltas därefter.

Ett stort tack till medarbetare i Kalmar kommuns förskolor och skolor för engagemang och att Ni har låtit er utmanas kring utvecklingsområdet hållbar jämställdhet. Ni har synliggjort ojämställdheten och genom nya kunskaper, förändrat ert eget förhållningssätt vilket har bidragit till att flickor och pojkar får 'bättre' lika förutsättningar och villkor i Kalmar kommuns förskolor och skolor. Medarbetare i Kalmar kommuns förskolor och skolor har bidragit till att utveckla hållbar jämställdhet för flickor och pojkar och för män och kvinnor inom verksamheterna.

Från v. Birgitta Theander, Kjell-Ove Petersson, Mirja Betzholtz och Gunilla Härnsten

Utvecklingsarbetet Hållbar Jämställdhet har skett i nära samarbete mellan Kalmar kommun, Barn- och ungdomsförvaltningen, Södermöre kommun och Linnéuniversitetet, vilket har bidragit till att den vetenskapliga kvalitén har beaktats.

Under utvecklingsarbetets gång har även en revision av 'arbete med jämtegrering' genomförts av revisionsbyrån Pwc i Kalmar. I rapporten framgår bl.a. att medvetenheten och kunskaperna kring hållbar jämställdhet har ökat genom ett stort antal utbildningar och forskningscirkel. Detta avspeglar sig i verksamheterna förskola och skola.

Tack även till Gun Hjortryd, informatör på Linnéuniversitetet för hjälp med framtagande av informationsmaterial.

2011-03-30

Mirja Betzholtz

Birgitta Theander

Kalmar kommun - Barn- och ungdomsförvaltningen och Södermøre kommun del

Av Kalmar kommuns Jämställdhetsprogram för Barn- och ungdomsförvaltningen år 2010 framkommer följande:

Jämställdhetsfrågorna är särskilt angelägna för Barn- och ungdomsnämnden och Södermøre kommunalnämnd eftersom arbetet med barn och ungdomar lägger grunden för kommande generationens attityder och värderingar. Flickor och pojkar, kvinnor och män ska ges samma möjligheter. Jämställdhetsarbetet med barn och ungdomar utgör ett av de utvecklingsområden som kommer att uppmärksammas under 2010.

Jämställdhetsarbete med barn och ungdomar:

Skolan skall aktivt och medvetet främja flickor och pojkars, kvinnors och mäns lika rättigheter och möjligheter. Det sätt på vilket flickor och pojkar bemöts och bedöms i skolan, de krav och förväntningar som ställs på dem bidrar till att forma deras uppfattningar om vad som är kvinnligt respektive manligt (Lpo-94). I förskolan skall arbetslagen verka för att flickor och pojkar får lika stort inflytande över och utrymme i verksamheten (Lpfö-98).

Mål

Säkerställa jämställdhetsarbetet på ett systematiskt sätt så att hållbar jämställdhet blir en del av vardagen på förskolor och skolor i Kalmar kommun. Varje förskola och skola ska formulera sina egna mål och åtgärder utifrån de nationella och lokala styrdokument.

Åtgärd

Inom ramen för projektet 'Hållbar Jämställdhet' och tillsammans med rektorer och jämställdhetsutvecklare:

- ge förslag på organisation för att kunna säkerställa jämställdhet långsiktigt och hållbart
- ge förslag på kriterier som utmärker en jämställdhetssäkrad förskola/skola

I förskole- och skolplan för Kalmar kommuns förskolor och skolor, för läsåren 2008/2009 – 2010/2011, Redo för framtiden - genom ett hållbart lärande (beslut i Kommunfullmäktige juni 2008) framgår med tydlighet en förväntan om ökad måluppfyllelse kring området Hållbar Jämställdhet. Viktiga nyckelord som beskrivs i arbetet är att förhålla sig till demokrati, inflytande och delaktighet etc.

Enligt skollag och läroplaner för förskola, Lpfö-98 och grundskola, Lpo-94 ingår det i rektors och lärares uppdrag att verka för jämställdhet mellan flickor och pojkar, kvinnor och män. Detta innebär för verksamheterna förskola och skola att flickor och pojkar ska ges likvärdiga villkor och förutsättningar att upptäcka, pröva och utveckla sin fulla potential. Förskolan och skolans jämställdhetsmål utgår från att flickor och pojkar ska ges samma möjligheter att pröva och utveckla förmågor och intressen.

Sättet som flickor och pojkar bemöts och bedöms i skolan och de krav och förväntningar som ställs bidrar till flickor och pojkars uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt.

Utvecklingsområdet - Uppdraget – Hållbar Jämställdhet för förskolor och skolor i Kalmar kommun

Ur utmaningar, erfarenheter och kunskap bildas **ny kunskap** som möter upp dagens flickor och pojkar

Ur dessa tre begrepp bildas ny kunskap som bättre möter flickor/pojkar kvinnor/mäns villkor i vardagen med utgångspunkt från lika möjligheter i de val som görs av flickor - pojkar och kvinnor – män.

Organisation

Projektledning

Utvecklingsarbetets projektorganisation består av samordnare Birgitta Theander och utvecklingsledare Mirja Betzholtz. Projektledningen har haft i uppdrag att under åren 2008-2010 stödja pågående processer, följa upp insatser, samordna och inspirera. I projektledningens uppgifter har granskning av förskolor och skolors kvalitetsredovisningar ingått som en del i processen av utvecklingsområdet hållbar jämställdhet. Kontinuerliga avrapporteringar under utvecklingsarbetets gång har skett till förvaltningsledning och barn- och ungdomsnämnden.

‘Följeforskning’

Under åren 2008-2010 har det bedrivits ‘följeforskning’ via Gunilla Härnsten, professor i pedagogik och Maria Hedlin universitetslektor på Linnéuniversitetet i nära samarbete med projektledningen. Syftet har varit att säkerställa den vetenskapliga kvalitén och forskningsanknytningen inom utvecklingsområdet genus- och hållbar jämställdhet. Dessutom

har projektledningen fått stöd av Gunilla Härnsten och Maria Hedlin med att hålla fokus på de olika processerna under utvecklingsarbetets gång.

Styrgruppen

Styrgruppen består av nätverksansvariga rektorer från de 7 geografiska områdena i Kalmar kommun. Styrgruppen har träffats kontinuerligt under åren 2008-2010 med fokus på frågeställningar som drivit processerna framåt. Ett medvetet val från projektledningens sida har varit att arrangera s.k. internat för att möjliggöra fördjupade diskussionerna/dialoger för utvecklingsområdet hållbar jämställdhet. Rektorerna från respektive nätverk har haft en vägledande funktion i arbetet med att implementera utvecklingsarbetet hållbar jämställdhet inom verksamheterna förskola och skola. Vid internattillfällena har fokus legat på dels egna föreställningar om vad genus/hållbar jämställdhet innebär och hur jämställdhetsfrågorna ska bli en del av vardagen. Med utgångspunkt från frågeställningar vid det första internat tillfället (2008) fokuserades tre delar för vidare analys.

Delarna var jämställdhetsfrågan, integrera sin egen roll och verktyg. Dialogen kring analysen belyste bl.a. *'tänka fritt – tänka nytt', 'hur synliggör vi ojämställdheten', 'verktyg och infallsvinklar för att kunna arbeta med personalgruppen kring maktstrukturen som är kopplade till kön', 'hur går vi in/inför en mer riktad handling?', 'vi måste stå upp för en mycket mer nyanserad bild inåt och utåt'.*

Namn på nätverksansvariga rektorer (2008-2010)

Barkestorpsnätet	Peter Sunnanek
Falkenbergsnätet	Gunhild Rosqvist
Funkabonätet	Zanna Lakatos
Kalmarsundsnätet	Gunilla Jessen
Lindsdalsnätet	Yvonne Nordebo - Merby
Vasanätet	Peter Åkesson
Södermöre kommunalnämnd	Gunilla Svensson

(Samtliga rektorer kan nås via Kalmar kommun med e-post: förnamn.efternamn@kalmar.se)

Referensgruppen

Inom Barn- och ungdomsförvaltningens organisation finns f.n. 60 jämställdhetsutvecklare (lärare inom verksamheterna förskola och skola) med uppdrag att utveckla hållbar jämställdhet inom verksamheterna. Referensgruppen har träffats ca en gång per termin under projektets gång. Syftet med träffarna har varit att informera, delge exempel från praktiken och få ta del av hinder som upplevs i verksamheterna. I samråd med jämställdhetsutvecklarna har en Genuslåda tagits fram med litteratur, material och metoder som inspiration och stöd i arbetet (se bilaga 1).

Vid mötet med jämställdhetsutvecklarna under ht-10 genomfördes en skriftlig utvärdering av uppfattningar av utvecklingsarbetet ute i verksamheterna förskola och skola (sammanställning av pågående insatser inom Hållbar Jämställdhet – 34 svar, 8 ej svarat). Utvärderingens resultat redovisas med citat på inkomna svar under respektive fråga och som löpande text.

Beskriv vilka avtryck du upplever av utvecklingsarbetet Hållbar Jämställdhet?

'Positiva, en betydligt större medvetenhet – "det här var ju kul och intressant", öppnat allas ögon, sätta fokus på att det är viktigt arbete, "smittan" går på alla avdelningar, även bland föräldrar'.

'Intresse och diskussioner ständigt levande. Diskussion om förhållningssätt – utmanande, bättre och mer jämställd miljö/material – barnböcker. Pedagogerna har blivit mer medvetna. Eventuellt har vi ändrat förhållningssätt, Vi har använt oss av vårt utvecklingsarbete i praktiken'.

'Hela skolan är involverad. Inga större än, vi har precis börjat. Det har blivit mer synligt, vi pratar mycket om det. Det finns hos mig...jag skulle vilja göra mer men hinner inte! Har haft föräldramöte med jämställdhetsdiskussioner det kändes bra att man har ordentligt på fötterna efter kursen eftersom området är så komplext'.

'Mycket marginella. Avstannat. Mer öppenhet och diskussioner. Inga alls. Frågesättande "är detta jämställt". Jag har vaknat upp tänker på mitt eget förhållningssätt. Ökade kunskaper'.

Hur har kollegor/avdelningar blivit involverade i utvecklingsarbetet Hållbar Jämställdhet?

'Informerade, jämställdhetsutvecklare som inspiratörer, skolledningen deltar på tre möten/termin, alla har läst Genus - häftet, personalkonferenser -info, tips om litteratur, artiklar, "korridorssnack", titta närmare på sig själva och barnen med genusglasögon'.

'När arbetet ska utvärderas får vi tjata oss till tid, vi är pådrivare, via personalkonferensmöten, stängningsdagar avsatt för jämställdhet, vi skickar frågor via e-post, olika forum, föreläsningar, kaféer, diskussion och kurser, ingår i planeringen just nu, ska genomföras på arbetslagsträffarna, ska ingå i dagordningen'.

'Vi är mer lyhörda och observanta i dessa frågor, delat med mig av kursen 7.5 hp, videofilmning av kollegor, intresset har varit svalt minst sagt, alla på skolan har fått se en pjäs och läst litteraturen Tusen gånger starkare, genom vårt examensarbete och BRUK - analys, Läns museet involverat, vi har introducerat men inget varaktigt arbete, inga avtryck'.

Har skolledningen tagit tillvara på erfarenheterna från kompetensutvecklingen, Genus - Hållbar Jämställdhet i förskola och skola 7.5 hp? (beskriv kortfattat)

Hälften av de svarande har gått kursen Genus - Hållbar Jämställdhet 7.5 Hp. Deltagarna som deltagit i kursen beskriver en något mer positiv bild av implementeringsarbetet.

På frågan om skolledningen har tagit tillvara på erfarenheter har 15 svarat nej!

Beskriv hur du upplever stödet från skolledningen för arbetet med Hållbar Jämställdhet.

'Starkt och drivande, intresserad, ledningen har uppmuntrat, vet inte, bra, viktigt och bra, från biträdande rektor, varken – eller, vi måste ställa krav, positivt i nätverket, lågt, det är bra att jag finns då kan man skriva in det i kvalitetsredovisningen, vi är i startgroparna, inte insatt, mycket eget ansvar för utvecklarna'.

'För närvarande inte alls, halvljumat, rätt bra, rektor stödjer ibland, f.n. ganska obefintligt, vi blev ombedda att på det här mötet för vi verkade intresserade'.

10 svarande känner inte stöd från skolledningen.

Vilka hinder för utvecklingsarbetet upplever du finns på din förskola/skola?

'90 % upplever att tiden är det största hindret, vi har lång väg mellan tanke och handling, viktigt med stöd från ledningen för att alla ska känna sig delaktiga, måste schemaläggas, okunskap bland kollegor, motsträvighet, okunnighet'.

‘Jag har inte stött på några hinder än, ointresse från kollegor, ointresse från chefer, känner mig ganska ensam, det finns en tröghet, övertro till sin egen jämställdhetsåsikt.’

Fokusgrupper

Som ett led i utvärderingsarbetet ‘med prioriterade mål inom Barn- och ungdomsförvaltningen’ och Södermøre kommun del har fördjupade diskussioner genomförts med den så kallade fokusgruppsmetoden under ht-09. Metoden syftar till att få en bild av hur utvecklingsarbetet kring jämställdheten bedrivs med såväl framgångsfaktorer som hinder i verksamheterna förskola och skola. Denna metod lämpar sig väl när man vill gå på djupet med fokuserade frågor där en mindre grupp av människor möts för att på en uppmaning diskutera ett givet ämne med varandra.

Styrgruppen valde i samråd med rektorskollegorna i nätverket, minst två deltagare som representerade förskola och skola.

Frågor att fundera på innan fokusgruppsdialogen:

- Nuläget, beskriv kortfattat hur nätverket, förskolorna och skolorna arbetar med utvecklingsarbetet hållbar jämställdhet. Beskriv, ge exempel på tydliga avtryck från nätverkets förskolor och skolor. Beskriv eventuella hinder i utvecklingsarbetet kring jämställdhet.
- Frammåtsyttande, redogör för hur nätverken, förskolorna och skolorna planerar arbetet med hållbar jämställdhet. Vilka insatser planeras eller behövs inför framtiden?

Intervjuerna spelades in på band och har transkriberats för att nå en djupare förståelse av innebörden kring det som diskuterades. Nedan redovisas resultat från nätverksintervjuerna som belyser olika dilemman, hinder och möjligheter. Citat och löpande text nedan belyser uppfattningar om hur utvecklingsarbetet upplevs i vardagen, med kollegor, arbetslag och rektorer.

Barkestorpsnätet

Jämställdhetsutvecklarna från Barkestorpsnätet menar att kursen Genus – hållbar jämställdhet bidrog till egen kompetensutveckling och utvecklingsarbetet blev genast mycket intressantare och roligare. En jämställdhetsutvecklare från nätet som deltog i kursen ‘hållbar jämställdhet’ beskriver ett konkret exempel från vardagen med att ‘då fick vi tänka efter’

‘jag gjorde just en litteraturlista med böcker, ja feministiska böcker och jag säger så inte för att det är, utan det är mer för rollerna, för det utmanar mer ett annat tänk. För rollerna är omkull kastade och bytta. Och jag fick jättemycket hjälp av en bibliotekarie. Och de flesta var ju ganska nyskrivna 2006, 2007 och 2008. Det fanns jättemycket, sen var det en hel del gamla folksagor, Hönan och Tuppen, Lilla Gubben. Men det behövs ju det också, tänket att han klagade över att hon inte gjorde nått hemma när han var ute. Nu byter vi roll liksom. Och då blev det ju det här, vad gör mamma hemma egentligen? Då fick vi ju tänka efter lite grann.’

En annan av jämställdhetsutvecklarna upplever ”gliringar” – ett motstånd i form av uttryck som ‘vad är det här för tjafs, oh va fan....’ när man har samlats i arbetslagen för information om utvecklingsarbetet hållbar jämställdhet.

Detta förklarar man med att *‘jag har bara äldre kollegor, det är lång väg att vandra, jag hoppas att de yngre är mer på bettet.’*

Arbetsplatsbyte har tillämpats i nätverket och följande exempel får belysa upplevelsen av insatsen:

‘Alltså vi byter arbetsplats en dag, vi har gjort så i matte och språkutveckling också inom nätet. Och vi ska titta ur genus glasögon, och det här var ju rätt avancerat det här med att vi ska byta och greja och allt. Men vi har ju gjort det i alla fall. Och vi har konstaterat att genus det är det är det här med genus det var ju inte det vi tittade på utan det var mest förhållningssätt. Och då såg vi att det är så mycket personliga åsikter som förs, personliga åsikter. Nu pratar vi om de äldre kollegorna, men det var ju yngre också. Suck! Det är ju en bit av Kalmar eller vad är det, tänkte jag på liksom då. Alltså så det här med genus’.

Kalmarsundsnetet

Kalmarsundsnetets lärare/jämställdhetsutvecklare uttrycker följande *‘vi väntar på direktiv uppifrån, rektorerna måste tydliggöra vårt uppdrag, det måste komma från ledningen’*. Vidare fortsätter diskussionen med att lärarna uttrycker en oro för *‘att det blir svårare för oss, vi kommer att få ett motstånd’* dvs. från kollegiet.

Lärarna i nätet som har deltagit i kompetensutvecklingen Genus – hållbar jämställdhet fick i uppdrag att påbörja utvecklingsarbetet i respektive arbetslag. En av lärarna uttrycker uppdraget på följande vis *‘jag har haft i uppdrag att införa diskussioner i arbetslagen och har fördjupat jämställdhetsarbetet med kollegor, barn och elever, det har jag genomfört’*. Däremot har inte rektor efterfrågat utvecklingsarbetet som genomfördes på Högskolan och detta tolkas som att frågan inte är prioriterad.

Det mest framträdande i dialogen med Kalmarsundsnetet är att jämställdhetsutvecklarna efterfrågar ledningens styrning, klargör förutsättningarna med uppdraget och möjliggör fler medarbetare att ta del av kompetensutveckling.

Falkenbergarnätet

Förskolans jämställdhetsutvecklare anser att *‘det viktigaste verktyget är du som lärare’*.

‘jag (jämställdhetsutvecklare) tog kontakt med kuratorn på skolan. Vi kan väl sätta oss ner en stund, så vi hade lite diskussioner. Och det är som jag säger, man är ju nöjd men det ska man ju inte bli. Det gör nog ganska mycket ändå. Dels var det ju nu att, från 6 stycken från enheten gick kursen som ska leda till ett konkret, arbetslag ska utarbetas. Och det är det man längtar efter, konkret arbetsplan så att alla vet vad de ska göra’.

Vidare menar nätverket att med stöd av en s.k. Genuslåda har man fått tillgång till litteratur och konkreta verktyg att arbeta vidare med.

Funkabonätet

Förskolan Trollet beskriver utvecklingsarbetet, jämställdhet i positiva ordalag med följande exempel.

‘Vi jobbade mycket med stöd av styrdokument. När vi inledde det här med att vi ska jobba, vi ska prata en kväll. Vi har haft både stängningsdag och vi har haft våra PK-kvällar. Vi har haft ganska mycket till vårt förfogande när det gäller jämställdhet. Och mycket utifrån då Lpfö-98 och de internationella styrdokument. Som finns att trycka på och så det inte blir något personligt tyckande, när vi verkligen har ett stöd. I ryggen och att det finns, väldigt tydligt vad vi ska jobba mot’.

Angående fortbildning nämns följande:

‘Vi har ju pågående arbete på olika nivåer faktiskt, dels jobbar vi då med fortbildning. Vi har ju då kolleger som gått poängs - utbildningen. Sen åker vi på andra utbildningar, vi har två kolleger som nu har varit i höst uppe på institutet flera dagars fortbildning när det gäller jämställdhet, via

Reggio Emilia institutet. Och de var väldigt nöjda när de kom tillbaka. Vi jobbar med miljön också mycket. Och framförallt det där om att det inte är en enskild pedagog som bestämmer utan att vi alltid försöker föra en diskussion så att alla har samma förhållningssätt i miljön´.

Trollet beskriver samarbetet med att involvera föräldrarna i utvecklingsarbetet på följande sätt:

´Och sen blev vi tidigt ombdda att ställa den här frågan (av rektorn) på föräldramötet och det har vi hållit på med i ganska många år nu. Vi har aktiva föräldrar och i början när vi startade upp i jämställdhetsgruppen så tyckte vi pedagogerna att det här med föräldrarna är otroligt spännande. Då kom vi fram till att föräldrar inte alla självklart, men många föräldrar ville att det här skulle lyftas på föräldramöten. Det finns alltid en liten fråga med under de här tillfällena vi har valt att lägga verksamheten inte som ett projekt, många pratar om projekt utan att vi försöker hålla det som för hela verksamheten liksom, så att det inte ska falla för utan det ska finnas i hela verksamheten. Och inte som ett projekt´.

Lindsdalsnätet

En av förskolerektorerna som deltar i fokusgruppsdialogen uttrycker sig på följande sätt, *´jag känner att vi smyger in, lite försiktigt inne i skolan´.*

Jämställdhetsutvecklarna menar att *´där tror jag att det är viktigt som rektor, att man är tydlig och säger att det här ska vi kunna klara av. Och peka med hela handen och för jag som jämställdhetsutvecklare har inte det mandatet´.*

Biträdande rektor och jämställdhetsutvecklare beskriver att i Lindsdalsnätet har vi ett *´koncept tillsammans med länsmuseet där vi har lagt in språket, vi tror ju det när det gäller skolledning iallafall att det är viktigt att det inte blir ytterligare en sak man ska jobba med, utan att det ska integreras i själva uppdraget man har som lärare, så tror vi att det är lättare att nå ut med det här. Egentligen tycker jag, men det här ska ju inte läggas uppe på utan integreras i den ordinarie undervisningen´.*

Det mest framträdande exemplet kommer från förskolan i Lindsdal där man har blivit inspirerad av Christian Eidevall författare till avhandlingen *´Det finns inga tjejbestämmare´* (2009).

Jämställdhetsutvecklarna beskriver att Christian vid en föreläsning poängterade att det räcker med 5 minuters videospelning för att kunna reflektera och analysera förhållningssättet kring jämställdhet

´Och så har vi faktiskt spelat in en hel vecka, och sen får man då klippa snuttar. Så att det blir olika personal, så vi kan titta på varandra. Det är bara så långt vi har kommit. Och då är det tänkt att vi också ska titta på det språkligt. Ur och kring språket i mat situationen och hur jag för samtalen. Hur utvecklar jag dom som pedagog? Och hur jämställt är det? Så att man får in båda delarna här. Då behöver det inte bli så jobbigt. Och det är väl nått som vi har sagt alla ska börja med´.

Vidare beskriver arbetslaget i förskolan tillvägagångssättet med bearbetningen av videospelningarna med följande:

´Dom här filmerna är ... så man får upp andra ögon, eller som ni sa i kvalitetsredovisningen. Att man skriver att man är jämställd, och det vet vi ju att, det säger man ju ofta. Ja, men jag har alltid varit jämställd. Det förespråkar jag alltid. Att samtala, alltid med alla barn och vidareutveckla samtalen. Gör jag det verkligen? Och då får jag ju syn på om jag, om det jag tror är rätt? Eller inte? Så det är bra!´.

Södermøre kommun

Södermøre representeras av tre biträdande rektorer som har ett tydligt mandat av rektorsgruppen att utveckla hållbar jämställdhet. Samtliga tre har även deltagit i kompetensutvecklingssatsningen, vilket upplevs av biträdande rektorerna ge helt andra förutsättningar för att driva arbetet.

I Södermøre kommun del 'väntar man in' fler medarbetare inom förskola och skola som deltar i kursen Genus - hållbar jämställdhet, vilket innebär att respektive förskola och skola har 2-4 medarbetare som kommer att driva utvecklingsarbetet tillsammans med biträdande rektorerna.

En av de biträdande rektorerna uttrycker följande kring uppdraget '*jag förväntar mig att det ska synas i verksamheten, helt klart*'. Dessutom menar hon att '*det ska genomsyra allt arbete i förskolan, så egentligen behöver vi inte en jämställdhetsgrupp, det ska ingå i all planering av verksamheten, språk och matematik m.m.*

Samtidigt påpekar biträdande rektorerna ett eventuellt hinder i form av '*de som inte gått kursen*' eftersom jämställdhetsutvecklarna, som gått kursen, har tagit sig an sitt uppdrag på fullaste allvar och utmanar kollegor med frågeställningar i vardagen såsom ex. '*tänkte du på vad du sa?*

Sammanfattningsvis finns det flera goda exempel på hur man har omsatt hållbar jämställdhet rent konkret i vardags handlingar på förskolorna och skolorna.

Flera nätverk betonar vikten av att skolledningen är tydlig med uppdraget och att man får ett tydligt mandat som jämställdhetsutvecklare att driva utvecklingsområdet. Tiden för utvecklingsarbetet är en återkommande aspekt för såväl utvecklare som medarbetare.

Samarbetet med Linneuniversitetet

Kompetensutveckling har bedrivits i nära samarbete mellan Kalmar kommun, Barn- och ungdomsförvaltningen, Södermöre kommun och Linnéuniversitetet.

I kursplanen för uppdragsutbildningen Genus – hållbar jämställdhet i förskola och skola 7.5 hp finns följande förväntade studieresultat, efter genomförd kurs ska de studerande kunna:

- redogöra för innebörden av jämställdhet utifrån ett genus- och kulturellt perspektiv
- beskriva hållbar jämställdhetsintegrering i verksamheterna förskola och skola
- omsätta kunskaper kring genus – hållbar jämställdhet i den egna praktiken

Innehållet i kursen Genus – Hållbar jämställdhet, består av följande moment:

- genusforskning – historia och begrepp
- hållbar jämställdhet i förskolans och skolans styrdokument
- heteronormativitet och att 'göra kön'
- kulturella föreställningar om manligt och kvinnligt
- hur ett utvecklingsarbete med fokus på genus/hållbar jämställdhet i den egna verksamheten kan planeras och genomföras

Lärplattform - Moodle

Vid Linnéuniversitetet används så kallade lärplattformar i undervisningen, där studenter och lärare möts och arbetar. I lärplattformen finns t ex verktyg för information, kommunikation m.m. Kursen Genus – hållbar jämställdhet har bedrivits via lärplattformen med kursinnehåll, gruppindelningar med chatt -funktion och inlämningsplatser för uppgifter.

Sammanfattning - Kursvärdering

Sammanfattning av kursvärdering Genus – hållbar jämställdhet för förskola och skola, 7.5 hp uppdragsutbildning för Kalmar kommun 2010 (svarsfrekvens 56 %). Deltagarna har upplevt kursinnehållet relevant och tycker följande varit bra med denna kurs:

'Fått upp ögonen för hur jag kan påverka i arbetet, blivit medveten om hur mycket som finns i "väggarna" eller ryggsäcken, mycket mer medveten om hur det ser ut i litteratur och media'.

'Inspirerande att tillsammans med andra få stöta och blöta det här med jämställdhet. Bra att få en teoretisk grund att stå på. Spännande litteratur! Vi har kommit igång med arbetet i vårt nätverk'.

Examination...fr. v. Ulrika Wetterberg, Zejfa Buljugic och Helene Törnqvist

Som en avslutande del gavs möjlighet att lämna synpunkter på: så här vill jag förändra/förbättra denna kurs:

'Tagga ner på kraven lite – mycket arbete för få poäng'.

'Mer förståelse från cheferna otydligheter från arbetsgivaren skapade oro under kursen'.

'Mer seminarier...utbyta idéer och kunskaper'. (se bilaga 2)

Samarbetet mellan Kalmar kommun Barn- och ungdomsförvaltningen, Södermøre kommun och Linnéuniversitet har bl.a. inneburit att medarbetare från verksamheterna förskola och skola har blivit inbjudna för presentationer om hur ett utvecklingsarbete kan iscensättas och genomföras i lärarutbildningen.

Exempel på utvecklingsarbeten 2009-2010

Detta har varken varit enkelt eller okomplicerat att göra ett urval av utvecklingsarbeten till dokumentationen (utvecklingsarbeten som presenteras är kortare versioner dvs. delar av ett arbete). För dig som är intresserad av att ta del av arbetena i sin helhet, kontakta Kalmar kommun, Barn- och ungdomsförvaltningen eller Södermøre kommun.

Kursledningen Maria Hedlin, Linnéuniversitetet och Birgitta Theander har i ett utskick till rektorerna betonat att deltagarna på kursen Genus – hållbar jämställdhet visat ett stort engagemang och har levererat genomgående mycket bra arbeten med hög kvalitet. För att belysa hur mångfacetterat området hållbar jämställdhet är presenteras tematiskt ett urval av de olika enheternas redovisningar. Teman som presenteras är:

Jämställdhet på Falkenbergsskolan. Utvecklingsarbete för föräldrasamverkan inom jämställdhetsarbete i förskolan, Vasa skolområde. Läsprojekt på Kalmarsundsskolan och Ögonstenens förskola i perspektivet 1-16. Utmana normen – HBT- arbete i åldersperspektivet 0-16, Barkestopsskolan. En undersökning kring den pedagogiska miljöns betydelse för jämställdhet, Förskolan Trollet och Sjöängsskolan. Hållbar jämställdhet, Rocknebysskolan. Tips- & idébank kring jämställdhetsarbete ur ett elevperspektiv, Södermøre kommun.

Jämställdhet på Falkenbergsskolan

Robert Adelgren, Lena Gardell, Carina Hagström, Katja Halén och Eva Uppeland

Vår inledande fråga är: Hur mår jämställdheten? Och framförallt hur mår den inom vår organisation?

Metod

Vi vill finna en metod som inte gör att vi fastnar i gamla traditionella könsmonster vilket är lätt hänt då man börjar förändringsarbeten enligt Henkel. Där beskrivs också att det är viktigt med en gemensam kunskapsgrund kring vad jämställdhet är och vad vi skulle kunna göra tillsammans. Vi vill att frågor om jämställdhet ska bli viktiga att diskutera och att de ska få sin plats på dagordningen då vi möts i olika samtalsgrupper. När man arbetar med jämställdhet är det viktigt att diskutera mycket och ofta. Dels för att få tid att reflektera och verkligen tänka efter *hur gör jag?* (Henkel, 2006, s 2).

Detta stödjer vår ambition att det ska vara en stående punkt på dagordningen vid våra olika möten och detta är en av de viktigaste delarna som vi hoppas få ut av vår metod.

Utgångspunkten för oss gemensamt måste vara att förstå vad Genus handlar om, att det är det sociala könet vi pratar om, inte om det biologiska. Alla oskrivna rådande överenskommelser som

finns måste vi bli medvetna om, de så kallade genuskontrakten. (Hedlin 2006) Genus är med andra ord det som vi beskriver som feminint respektive maskulint. (Henkel 2006).

När vi lyckats väcka intresset hos personalen bör arbetet med barn och elever komma igång, men vi vill för säkerhets skull göra en plan även för detta. Eftersom Kalmar kommuns förskole- och skolplan 2009-2011 har jämställdhet som prioriterat område, ska ambitionen vara att det på medarbetarsamtalen finns en punkt om jämställdhet, hur man arbetar med och hur man funderar runt detta. Vi vet att det är viktigt att även våra rektorer gör alla medvetna om vikten av att bredda könsrollerna.

BRUK

BRUK och delen som handlar om jämställdhet vill vi i slutet av vårterminen 2010 använda för att undersöka var alla på skolan anser att vi befinner oss då vi talar om jämställdhet på vår förskola och skola. BRUK finns på skolverkets hemsida och vi väljer att lämna ut det till våra arbetslag där de först fyller i enskilt och därefter rangordnar, det vill säga prioriterar i vilken ordning de anser det är viktigt att arbeta med detta i sina arbetsgrupper. Jämställdhetsgruppen på skolan kommer därefter att sammanställa materialet som en utgångspunkt för utvecklingsarbetet inför läsåret 2010/2011. En uppföljning med BRUK genomförs första gången i slutet av läsåret 2010/2011. Under en femårsperiod vill vi använda BRUK årligen.
<http://www.skolverket.se/sb/d/2173> (Sökdatum:100114).

Personalen

Vi kommer att ge all personal boken "Tusen gånger starkare" av Christina Herrström. Denna läses under sommaren och vid upptakten på terminen ges tid för diskussioner. Allmänna diskussioner men också diskussioner utifrån frågor och dessutom ska en introduktion ges i vad Genus är. Denna introduktion hålls av en genuspedagog, gärna från annat nätverk än vårt eget.

Boken vi valt är tydligt förknippad med de högre åldrarna i vår verksamhet men vi ser att all personal, även de i förskolan kommer att känna igen sig och kunna tänka sig in i och fundera över varför det blir som det blir och hur vi alla ska kunna påverka oss själva och varandra till förändring.

Vi är beredda på att vi kommer att möta motstånd på flera sätt, några beskrivs i Hedlins bok på s.96-97 exempelvis motargument, tystnad och skenhandlingar. Med en konkret bok där alla får samma upplevelse hoppas vi på att många ska bli intresserade av vad Genus handlar om, inte flickor och pojkar utan om feminint och maskulint, vilket förtydligas av en genuspedagog.

Under upptakten delar förskolan ut ny dagordning för gemensamma möten där Jämställdhet är en av punkterna. På skolan arbetar arbetslagen gemensamt fram ny dagordning där punkten Jämställdhet ska finnas med. Uppföljning kommer att ske under året, dels vid planeringstillfällen, men också på gemensamma personalmöten. Där ges det vid några tillfällen ytterligare tid till diskussioner där till exempel Nordbergs bok "Maskulinitet på schemat" kan användas och eventuella dramatiseringar genomförs utifrån könsmonster och könsroller.

Barn och elever

I förskolan arbetar vi utifrån boken "En jämställd förskola" av Henkel. Där finns många goda tips och idéer som är lämpliga för förskolan. Att starta med att se över vad barnen leker med för material och var i förskolan de leker är lätt för att komma igång. Diskussioner kring materialval och miljö tror vi är ett bra sätt att komma igång. Tips från författaren är att blanda tidigare typiska flick- och pojkleksaker för att förändra grupperingar. Blanda bygg och dockor är ett förslag och varför kan inte bilarna få plats i lekköket? Att diskutera och observera detta tror vi kan vara en god start till nytt tänkande och möjlighet för bredare könsroller (Henkel, K.).

I år F-3 tror vi på att diskutera vad vi läser med och för barnen.

- Vad handlar boken om?
- Vem har huvudrollen?
- Vem har birollen?
- Hur skulle det vara om det var tvärt om?
- Om boken handlar om ett djur, vet vi vilket kön djuret har?

Att lyfta fram vardagliga saker och diskutera utifrån jämställdhet ska vara viktigt och förhoppningsvis självklart i alla klasser och grupper. Vi medvetandegör vilka böcker vi väljer och vilka roller som könen tilldelas i böckerna. Vi introducerar "Genusanalys av barnböcker" enligt Henkel som ett verktyg till detta (se bilaga 6).

I år 4-7 vill vi ha berättarrazziör. Det kommer någon för eleverna okänd person som berättar en historia om något utifrån jämställdhet, vilket leder till diskussioner. Vi tror att det är ett bra sätt att väcka nyfikenhet. Målet är att bredda könsrollerna, låta varje individ fundera och tänka. Inget är rätt eller fel utan alla ska lyssna på varandra. Man ska även använda metoden tvärtom, vilket innebär att tillämpa ombytta könsroller. (Henkel). Berättarrazziörerna kommer göra nerslag 1-2 ggr under varje termin i klasserna för att uppmärksamma frågeställningar och förhoppningsvis leda till vidare funderingar.

I år 8 låter vi de praktiskt- estetiska ämnena arbeta med uttryck som affischer, tavlor och liknande som blir utsmyckningar på skolan. Möjligheten att samarbeta med en lokal konstnär skulle kunna finansieras genom medel från Skapande skola - projektet via statliga medel. Lyckas inte skolan få centrala medel så kan man tänka sig att initiera ett samarbete med gymnasieskolor eller universitet som arbetar med estetiska uttrycksformer.

I år 9 används boken "Tusen gånger starkare" för att ge ett vidare perspektiv inom jämställdhetsarbetet. Boken ses som ett redskap för att starta funderingar och förändringar kring könsroller. Alla elever läser boken och arbetar med diskussionsfrågor.

Analys och diskussion

Omfanget av ett kapitel med rubriken RESULTAT brukar vara stort. Arbetet vi har satt fokus på är en arbetsplan för ett möjligt kommande utvecklingsarbete. Därmed finns ännu inga resultat. Planen presenteras och tas eller förkastas. Därefter är det möjligt att börja samla och värdera eventuella resultat. Vi har därför valt att helt låta bli den delen och istället rikta in oss på en mer eller mindre kvalificerad analys.

En tillbakablick

Som bakgrunden gett uttryck för har tidigare arbetsinsatser inom området gett få avtryck i verksamheten på Falkenbergsskolan. Ambitionen med planen är att driva en förhoppningsvis mer framgångsrik insats. Den föreslagna metoden som vi tror på önskar vi skapa möjlighet för en initiering för ett kommande jämställdhetsarbete där alla medarbetare samt barn och elever är delaktiga. Av erfarenhet vet vi att det krävs en tydlighet samt långsiktighet i ett hållbart utvecklingsarbete. Tidigare misslyckanden kan bero på att man inte orkat hålla i diskussioner på grund av motstånd och arbetsplaner har blivit åsidosatta. Vem är det som ifrågasatt arbetsinsatserna, mest eller överhuvudtaget? Är det lärarna eller måhända eleverna. Svaret är ganska givet. Tyvärr är det de vuxnas attityd, som alltid, som i första rundan även färgar engagemanget hos eleverna. Har man inte klart för sig hur uppföljningen skall bli för att få en långsiktighet och en positiv spiral blir det givetvis det "bloss" vi denna gång vill undvika.

Jämställdhet hamnar i skymundan på grund av vardagsarbetets krav och man finner ingen orsak till att lägga energi på ytterligare en arbetsbörda.

Eftersträvansvärda resultat

För att lyckas måste jämställdhet bli en daglig följeslagare. Med ett väl genomtänkt arbetsätt kan man hålla den aktuell. Detta är givetvis en utmaning, men lika naturligt som trygghetsarbetet samt värdegrundsarbetet har kunnat förankras i våra verksamheter, bör även jämställdheten bli viktig och synlig. Till viss del handlar det om att våga släppa på sitt eget försvar och att vi har en tillåtande attityd gentemot varandra. Begreppen inom området jämställdhet måste bli tydliga så att vi kan få samma grund att stå på. Skolan som institution är en ovärderlig arena för att skapa forum där jämställdhet alltid är i fokus. Där lär sig barn och elever att kritiskt granska sitt eget och andras agerande. Skolan ska erbjuda alternativ och fruktbara diskussioner. Allt detta kan lyckas då man själv som vuxen vet var man står i frågan gällande genus och jobbar för jämställdheten enligt skolans krav.

BRUK

BRUK använder vi för att se var vi står i jämställdhetsfrågan. Vi hoppas att efter ett års arbete då vi gör om BRUK se förändrade resultat eftersom vi blivit mer medvetna om vad jämställdhet innebär.

Personal

Då personalen har samma lättlästa roman som utgångspunkt tänker vi att förståelsen för behovet av jämställdhetsarbetet ökar. Med genuspedagogens förtydliganden av begreppen vad gäller genus och jämställdhet tror vi på givande diskussioner. Vi vill låta arbetet med personalen ta tid och lägger in tillfällena under första läsåret för detta arbete. Parallella arbeten gällande jämställdhet med barn och elever finns inga hinder för men under första året ställs inga krav på att det måste göras. Ett gediget, underbyggt arbete som är riktad mot personalen under en längre tid menar vi är avgörande. Detta ger bra grundförutsättningar för att man ska känna sig trygg i arbetet med barn och elever.

Barn och elever

Förskolan

På förskolan hoppas vi kunna erbjuda barnen en miljö som ger alla barn möjlighet att välja var man vill vara samt vilket material man vill använda det vill säga en så könsneutral lekmiljö som möjligt. Genom en genusmedveten pedagogik (Olofsson 2007) hoppas vi personalen ska:

- Tillföra, inte ta ifrån
- Möta barnen där de befinner sig
- Fokusera på det positiva och förstärka det
- Göra inlärningen lustfylld och effektiv genom att använda oss av leken

År F-3

Vi vet att man läser och lyssnar på mycket litteratur och övar upp sin läsförståelse. I diskussionerna och med hjälp av tvärtom-metoden kan de vuxna utmana barnens tankar och förståelsen för olika könsmonster. Även i dessa åldrar kan ovanstående punkter för en genusmedveten pedagog gälla.

År 4-7

Berättarrazziorna blir en spännande upplevelse för eleverna. Diskussionerna som följer styrs av våra genusmedvetna lärare.

År 8

De praktiska momenten för eleverna tror vi leder till ett intresse och nyfikenhet för ett mer jämställt samhälle. Tack vare att vi synliggör deras alster så visar vi på allvaret med området.

År 9

Genom att arbeta med boken "Tusen gånger starkare" kommer eleverna att bli medvetna om hur ungdomar påverkas av varandra och hur viktigt det är att stå för sina åsikter, men även vilka konsekvenser dessa kan få.

Ett utvecklingsarbete för föräldrasamverkan i jämställdhetsarbete på förskolan, Vasa skolområde

Eva Edlund, Eva-Marie Johansson och Sara Cullin

Enligt Vasa skolområdes gemensamma mål ska alla sträva efter att genus och jämställdhetsfrågor lyfts på varje föräldramöte. Vi kan där märka en osäkerhet bland pedagogerna i hur det arbetet skulle genomföras. Det här var något vi kom fram till att vi ville ägna vårt utvecklingsarbete i kursen till. Vi utarbetade en enkät för samtliga att besvara, se bilaga 3. Vi ville undersöka på vilket sätt vi kunde vara ett stöd för pedagogerna i arbetet med föräldrarna. Vad behövdes för verktyg?

Syfte

- Hur kan vi vara ett stöd till pedagogerna i deras arbete med föräldrarna i jämställdhetsgenusfrågor på föräldramöten?
- Hur förmedlar vi våra kunskaper till ett konkret arbete efter genomgången kurs? Litteratur, kompetensutveckling, diskussionstillfällen, tips och idéer.

Här kommer vårt förslag till ett tänkt utvecklingsarbete med förväntat resultat.

Metod

Vad behöver jag för att ta upp jämställdhetsfrågor på föräldramötet?

Vi vill delge en kunskapsgrund till personalgruppen, då vi förstår att detta till stor del saknas bland personalen. För att underlätta kunskapsinhämtandet för personalen ville vi samla bra material på ett ställe. Vi såg tidigt att det var nödvändigt att strukturera informationen för att göra detta stora område lättöverskådligt. Efter övervägande valde vi en fyrstegsmodell (utifrån modell från www.jamstalldskola.se) där första steget handlar om att veta var personalen befinner sig idag och vad de saknar för att ha kompetensen att behandla jämställdhet på föräldramöten. Andra steget handlar om förändring där personalen får möjlighet till kompetensutveckling. Efter faktainhämtningen kan man diskutera i personalgruppen vad man kommit fram till och hur man kan förändra. Tredje steget handlar om diskussionstips och idéer till föräldramöten. Fjärde steget blir ett återkommande nyhetsblad för att utveckla oss ytterligare med till exempel nya forskningsrön och tips.

Steg 1:

Vi började med en enkät för att få uppfattning om vad personalen tycker och känner för ämnet. Detta för att kunna samla ihop var personalen befinner sig. Jämställdhet är en del av de grundläggande värderingar som varje skola och förskola i Sverige ska omfatta och förmedla. Det handlar inte om antal pojkar och flickor, utan att berika barnens möjligheter. Alla barn har rätt till att bli bemötta med lika villkor så att de inte blir begränsade på grund av könstillhörighet. Detta går inte att välja bort då läroplanen är mycket tydlig.

"Vuxnas sätt att bemöta flickor och pojkar liksom de krav och uppfattning om vad som är kvinnligt och manligt. Förskolan skall motverka traditionella könsmonster och könsroller. Flickor och pojkar skall i förskolan ha samma möjligheter att pröva och utveckla förmågor och intressen utan begränsningar utifrån stereotypa könsroller". Lpfö98

Då och då får vi höra att arbete med jämställdhet med yngre barn inte är så viktigt, då dessa barn inte har skaffat sig en könsroll ännu. Vi är av en annan åsikt då de vuxnas bemötande av barnen, deras förväntningar och krav lägger grunden till barnens könsmonster.

Vardagsuppfattning och forskningsresultat skiljer sig åt. I vardagsuppfattning är det lätt att det blir generaliseringar. I forsknings sammanhang är genus föreställningar och förväntningar om vad manligt och kvinnligt är.

Vad är jämställdhet?

Problemet med ord som exempelvis jämställdhet är att vi använder det i vardagen utan att direkt reflektera över vad det egentligen betyder. Det blir ett ord som får stå för mycket, men som inte har något direkt innehåll. För olika personer har det olika innebörd.

Vad betyder då jämställdhet och vad är dess innebörd? Maria Hedlin klargör detta genom att säga att

"Jämställdhet är ett begrepp som har både en kvantitativ och en kvalitativ dimension. Med den kvantitativa aspekten menas att man strävar efter en någorlunda jämn könsfördelning. Den kvalitativa aspekten syftar på lika villkor, de vill säga att kvinnor och män ska ha samma möjligheter, skyldigheter och rättigheter inom livets alla väsentliga områden". (Hedlin, 2 006:12)

Det är viktigt att vi tar oss tiden till att klargöra begrepp. Dels för att inget missförstånd ska uppstå, dels undviker vi förvirring då vi samtalar eller diskuterar jämställdhetsfrågor. Det för att vi tillsammans ska veta vad vi utgår ifrån och vilket vårt mål är. Man kan dela in ordet jämställdhets betydelse i olika undergrupper för att förtydliga ordets innebörd och för att lättare veta vad det är vi menar.

"Könsstruktur syftar på att samhället ordnas enligt speciella könsmonster. Detta beror på att samhällets ramar, traditioner, förväntningar och normer sätter gränser för vad som anses normalt och acceptabelt, vilket i sin tur leder till olika typer av monster". (Hedlin, 2 006:13)

"Samhälleliga strukturer både möjliggör och begränsar människors val och villkor, ofta på ett dolt sätt. Människor rättar sig i allmänhet efter det som anses normalt och självklart i den egna kulturen. Normer och oskrivna regler kan dock förändras vilket leder till nya könsmonster, en ny struktur." (Hedlin, 2 006:13)

Det är dessa strukturer som vi måste få syn på och förändra. Det kan anses som en lätt uppgift, men som alltid är det svårt att få syn på sitt eget handlande och därmed krävs det en ansträngning för att reflektera över vårt agerande.

"Statisk diskriminering kallas det när man inte skiljer på gruppnivå och individnivå. Den som blir utsatt för statisk diskriminering blir inte sedd som individ utan bara som en representant för en viss kategori eller grupp."(Hedlin, 2006:14)

Statisk diskriminering är det som vi kan utsätta pojkar och flickor för då vi inte ser dem som individer utan som en representant för en grupp. Här finns många värderingar som vi behöver arbeta med. Det är lätt att säga att barn är på ett speciellt sätt beroende på vilket kön de tillhör. Detta med påståendet: visst är det skillnad på pojkar och flickor. Här pratar vi utifrån gamla "sanningar". Idag har barnen andra möjligheter till att göra val eftersom samhället har

förbättrats på denna punkt. Vi har fortfarande mycket arbete kvar och för att vi ska komma vidare behöver vi förändra våra normer och värderingar.

Steg 2:

Motstånd - hur identifierar man det och hur bemöter man det. Genus har en maktdimension som kan bli synlig då man förändrar förutsättningarna för hur kvinnligt och manligt skapas. Det kan möta motstånd, eftersom det kan innebära att några inte får det utrymme de är vana vid (praktiskt jämställdhetsarbete)

Det är viktigt att ha en tillåtande och lyssnande attityd gentemot varandra i personalgruppen. Detta för att alla ska känna sig delaktiga och lika viktiga i gruppen, då olikheter berikar. I arbetet med en jämställd förskola är det inte barnen som behöver förändras utan pedagogerna, eftersom det är de vuxnas omedvetna bemötande och förväntningar på flickor och pojkar som skapar ojämställdhet.

Rädsla - Något som hindrar jämställdhetsarbete både från pedagogernas och från föräldrarnas sida är att man tror att det handlar om att ta bort. *Det blir lätt uppfattat som att flickor inte ska göra "flicksaker" och pojkar inte "pojksaker".* (svar från enkäten, se resultat steg1) Det handlar tvärtom att lägga till, att ge barnen möjligheter till fler erfarenheter oberoende av gamla könsstrukturer. En annan vanlig rädsla handlar om att olikheter ska utjämnas mellan pojkar och flickor – att alla riskerar att bli likadana. Kristina Henkel skriver om detta i boken Jämställd förskola, teori och praktik och menar att "Jämställdhet handlar tvärtom att det ska finnas utrymme för att vara flicka på hundra olika sätt och att vara pojke på hundra olika sätt." (Henkel, 2009:64).

Halka ner i åsiktsdiket

Det är lätt att se till sig själv där ens personliga normer, erfarenheter och värderingar får råda, och det kan vara bra att tänka på att dessa privata åsikter inte behöver påverka när man utövar sitt yrke. Kunskap är den bästa hjälpen för att få upp diskussionen ur åsiktsdiket.

"Personalgruppen behöver ha en gemensam kunskapsbas att arbeta utifrån, annars finns det en risk att trilla ner i "åsiktsdiket", det vill säga att reflektera utifrån åsikter istället för fakta"

www.jamstalldskola.se

Det kan vara en bra start på ett gemensamt arbete att använda värderingsövningar i arbetslaget. Då synliggörs egna värderingar och attityder.

Vi är redan jämställda

Det är svårt att se sig själv som ojämställd. Jämställdhet är ett positivt ord och de allra flesta vill verka för detta. I Sverige anser vi oss vara långt framme i jämställdhetsarbetet. Detta beror på okunskap om hur ojämställdhet ger sig till uttryck i vår verksamhet och okunskap om skolforskningens resultat om genus. Skeptiska pedagoger brukar ändra uppfattning när de får konkreta exempel på ojämställdhet i sin egen vardag till exempel genom observationer. Vi uppmuntrade pedagogerna att observera varandra och ge konstruktiv kritik och reflektioner. Det ska inte vara ett synande av varandras handlingar, men ett positivt klimat där man tillås att se på varandra med "genusglasögon". Vi gav tipset att smala in på en viss situation i verksamheten, t.ex. matsituationen. Filma med videokamera är ett "jobbigt" sätt att synliggöra sig själv, men vi gav det som förslag till diskussionsunderlag.

Individ och de individuella valen

- Han vill bara leka med pinnar och bilar, vi har försökt ge honom dockor också. – Just i vårt fall är det bättre att kvinnan tar ut det mesta av föräldraledigheten. Det är vanligt att ojämställdhet

bortförklaras på liknande sätt. På detta sätt lägger man generell förklaring av vad man tror är ett individuellt val. Här är det viktigt att våga se att individen inte är opåverkad av de strukturella mönster och normer som skapar ojämställdhet. Förskolan ska vara jämställd så att pedagogerna måste ta ansvar och inte överlämna ansvaret till barnen med förklaringen att de gör egna val.

Frågan varför?

Denna fråga kommer ofta upp då könsmonster börja bli synliga. Är skillnaden mellan pojkar och flickor medfödda, när uppstår olikheterna, varifrån kommer det eller finns det i generna? Forskning har visat att det finns inga tydliga vetenskapliga belegg för att de biologiska skillnaderna mellan kvinnor och män skulle påverka deras beteende. Exempel på sådana skillnader skulle kunna vara att män är mer matematiska och kvinnor mer omsorgstagande. Miljö, intressen, uppfostran och kultur spelar en mycket större roll i detta sammanhang. Att ställa dessa frågor leder ingen vart. Vårt uppdrag är enligt läroplanen att motverka traditionella könsmonster oberoende hur de har uppstått.

”Genom att vara medveten om alla dessa fallgropar är det enklare att ta sig upp och arbeta vidare när man hamnat i en. Det är viktigt att få diskutera alla fallgroparna men det är också viktigt att lämna dem, gå vidare och sätta igång med det praktiska förändringsarbetet” (Henkel, 2006:65)

Steg 3:

Förslag till personalen inför föräldramöten

Vi ska upprätta en pärm med förslag på till exempel artiklar, litteratur samt IKT-material. Detta med två syften; det ena riktar sig till personalen och deras kompetensutveckling, den andra delen riktar mot föräldramöten. Där kan personalen få tips, stöd och tidsbesparing i form av en enkel planering inför föräldramötet. Vi tänker oss två till tre olika ingångar till att prata om jämställdhet.

För personalen och deras kompetensutveckling är det viktigt att var och en utmanar sig i sin yrkesroll. All utveckling startar med ny fakta och med denna reflektera kring sin egen verksamhet. Förslag på inriktningar är:

Information kring de viktigaste termerna kring ämnet.

Jämlikhet – jämställdhet

Genus – Kön

Könsroller

Information om våra styrdokument, Lpfö-98, Förskole-skolplan09-12, LAP Svärdsiljans förskolor.

Diskussionsfrågor

Tidningsrubriker

Leksakskataloger

Ordspråk, talesätt

– samtal kring varför det är svårt att prata om jämställdhet

Motstånd

Värderingsövningar

Synliggöra det positiva med jämställdhetsfrågor

Steg 4:

Ett återkommande nyhetsblad för att utveckla oss ytterligare med till exempel nya forskningsrön och tips. Detta även för att hålla ämnet aktuellt och för att främja ständig utveckling. Vi hoppas därmed påverka en positiv utveckling i ämnet hållbar jämställdhet.

Läsprojekt på Kalmarsundsskolan och Ögonstenens förskola

Maria Pajkin, Måns Fredriksson, Susanna Quiros-Haag och Lars Wågesjö

Genomförande i förskolan

Med erfarenhet av den litteratur som lästs i kursen och diskussioner som förts i den dagliga kontakten med barn och kollegor på avdelningen har vi valt att undersöka hur pojkar och flickor uppfattar sagor ur ett genusperspektiv. Vi är intresserade av att se om pojkar och flickor uppfattar sagorna lika eller om det finns en skillnad i uppfattning. Läsningen och samtalen sker i en fyraårsgrupp.

Man kan utgå ifrån många böcker men nu i ett initialt läge har vi begränsat det till två, nämligen Putte i blåbärsskogen av Elsa Beskow som är en bok med drygt 100 år på nacken och med ett, enligt oss, traditionellt genusmönster med de smutsiga lite busiga blåbärspojkarna och de fint uppradade lingonflickorna i perfekta klänningar.

Den andra boken Alfons och soldatpappan av Gunilla Bergström är en ny bok. Den handlar om en kompis till Alfons som är invandrare vars pappa varit med i krig. Boken innehåller många bomber och granater och har traditionellt maskulina inslag. Läsningen sker i en liten grupp på fyra barn. Först läser vi böckerna för två flickor och två pojkar i gruppen. Därefter läser vi böckerna i homogena grupper. Det behöver inte vara samma barn. Efter läsningen har vi sedan olika frågeställningar till barnen om hur de har upplevt sagan och vilka tankar den har väckt.

Diskussionsfrågor:

1. Vad tyckte ni om sagan? Var den bra?
2. Vem var snäll i sagan?
3. Vem var elak i sagan?
4. Vem var tuffast och coolest och varför?
5. Vilka hade finast kläder och varför var de fina?
6. Vilka hade fulast kläder och varför var de fula?
7. Vem är bäst i boken?

Genomförande högstadiet

Vi samlade undervisande pedagoger i ämnet svenska och diskuterade jämställdhet utifrån kurslitteratur och relevanta begrepp som har kommit upp under kursens gång. Vi har även undersökt hur stor variationen är på den obligatoriska skönlitteratur som läses på 7-9. Hur

traditionella är könsrollerna? Hur beskrivs pojkar respektive flickor? Finns litteratur där alternativ till heterosexualitet ges?

Enligt skolans kursplan, Utbildningsdepartementet (1994) ska eleverna i år sju utveckla en ökad förståelse för andra människor utifrån innehållet i litteratur och film. I år åtta ska eleverna tillgodogöra sig texter i olika genrer samt kunna återge denna handling och reflektera kring innehållet. I år nio ska eleverna ta del av, reflektera över och värdera innehåll och uttrycksmedel i skönlitteratur, film, bild och teater. Utländska och svenska klassiker behandlas utifrån ovan ställda mål, dessutom läser eleverna varierande ungdomslitteratur, nämligen:

- Doften av vanilj,
- Att spela död,
- Adams flykt,
- Kort kjol,
- I taket lyser stjärnorna, och
- Du, du, du.

Den obligatoriska skönlitteraturen är delvis varierad och i vissa böcker kan man hitta starka flick- och kvinnokarakterer medan pojkarna och männen framställs något mer stereotypt, dessutom är heterosexualitet norm i samtlig litteratur.

Nedan presenteras skönlitteratur och film som kommer att användas i undervisningen för att få ett mer dynamiskt och reflekterande arbetssätt. Tanken är att man arbetar med genusfrågor utifrån en läs- och filmupplevelse. Förslag på diskussionsfrågor ges efter varje bok- eller filmbeskrivning.

Billy Elliot av Melvin Burgess

Billy Elliot är en berättelse om en elvaårig pojke som väljer bort boxningsträningen för att istället dansa balett. Boken utspelas i norra England under den stora gruvstrejken 1984–85 och skildrar klasskamp och gränsöverskridande i en tid då gamla värderingar och stereotyper börjar ifrågasättas och etablerade manliga traditioner utmanas. Billy Elliot är en engagerande bok om en ung människa med mod att välja en oväntad väg i livet.

Diskussionsfrågor

1. Fundera över vad det kan vara för grundläggande inre styrka som ger Billy mod och kraft att trotsa så många hinder för att få dansa.
2. Vad är det som gör att Billy orädd accepterar Michaels udda intresse och även hans homosexualitet?
3. I boken och filmen anar man att Billys intresse för dans får stor betydelse också för Michael som i Billy får en förebild i form av en person som öppet vågar gå mot konventionerna och som visar en väg att lämna arbetarkvarteren i Everington för ett annat liv. Vilken betydelse har det för Michael och de övriga människorna i Everington att Billy lyckas förverkliga sin önskan om att få dansa?
4. Boken och filmen handlar om att inte låta sig begränsas av de hinder som andra människor sätter upp för ens liv. Har man ett starkt intresse bör man göra ett försök att förverkliga det man önskar även om man till synes är född i fel miljö eller går emot förväntningarna på hur man ska vara som pojke eller flicka. Fundera över hur olika drömmar kan se ut och vilka svårigheter man kan möta om man vill förverkliga dem.

5. Fundera över vilka förväntningar som Billys far och bror inledningsvis har på Billy och vilka förväntningar som Billy bryter mot när han väljer att börja dansa. Vad är det med dansen som är så hotfullt och provocerande för Billys far och bror?
6. Vad är det med dansen som är så hotfullt och provocerande mot den manliga identiteten i allmänhet?
7. Vad är det som gör att fadern till sist accepterar att Billy vill dansa?
8. Vilken roll spelar mötet med Mrs Wilkinson och hennes balettundervisning?
9. Hur blir Billy mottagen när han ska göra intagningsprovet på The Royal Ballet School?

Utmana normen - HBT - arbete i ålderspersionet 0-16 Barkestorpsskolan

Elisabeth Ericsson, Lena Dahlqvist och Annika Råk

Att undervisa om sex- och samlevnad, sexuell läggning, könsöverskridande uttryck och identitet, heteronormen, jämställdhet, dvs. genus är något skolan ska göra. Det är inte inskrivet i alla kursplaner men finns klart och tydligt inskrivet i Kalmar kommuns likabehandlingsplan. Vi ska arbeta för ökad förståelse för olika sexuell läggning och könsöverskridande identitet och uttryck. Vi ska informera och undervisa om olika sexuell läggning och heteronormativitet samt om könsöverskridande identitet och uttryck. Vi ska granska undervisningsmaterial för att vara säkra på att vi inte förmedlar en diskriminerande bild av hbt. Det är allas ansvar att arbeta med normer och värderingar och se till att våra elever får verktyg för att kunna analysera och ifrågasätta heteronormativa sanningar i samhället. En del ämnen kan kanske vid första anblick kännas mer självklara än andra för hbt -arbete; svenska, språk, samhällskunskap, historia, religion, biologi och värdegrundsarbete. Hur gör man t ex i ämnen som; matte och idrott? I matteböckerna finns tal där olika situationer målas upp och fylls med kvinnor, män, flickor, pojkar och familjer. Fördelning av äpplen och tidsberäkning av tågresor kan göras likaväl i en heterosexuell kontext som i en homosexuell. Idrott är ett viktigt ämne för där uttalas och iscensätts många antaganden och föreställningar om genus, kropp och sexualitet.

Som pedagog, oavsett ämneskompetens, måste man titta på sig själv och sin undervisning. Hur arbetar jag med hbt? Hur ser mina läromedel ut? Hur granskar jag ett läromedel eller en metodbok? Vilka arbetsområden och uppgifter ger jag mina elever? Vilka möjliga perspektiv öppnar jag upp för? Vilka värderingar och bilder förmedlar undervisningen? Hur för jag mig i samtal med kollegor, elever och föräldrar? Vilka ord använder jag och vad får det för konsekvenser? Ibland diskuteras homo- bi- och transsexuellas rättigheter i samhället som något man kan vara för eller emot. Det innebär att samtal om hbt- personers rättigheter reduceras till åsikter och ett utrymme för diskriminering och kränkning skapas i situationen.

Var kan jag hitta material som hjälper mig i detta arbete? Här redovisas några påbörjade svar där jag dels har tittat på det stöd som finns för pedagoger oavsett ämneskompetens och dels reflekterat över vad jag kan och behöver göra utifrån min position som bildlärare. *Pedagoger* har i alla tider förmedlat kunskap via sitt sätt att samtala och föra sig. Är man som pedagog själv heterosexuell är man en del av den styrande normen och man har visserligen inte samma erfarenheter som homo- bi- eller transsexuella men det hindrar inte att man kan använda sig av sin person för att i sociala situationer skapa lärandesituationer. Jag har själv sedan några år tillbaka försökt bemöta elever som frågar mig om jag har pojkvän genom att fråga dem hur de kan veta att jag gillar killar och inte tjejer, eller kanske både och? Jag använder situationen till att öppna upp för ett litet samtal om hbt och det blir en lärande - situation för både mig och eleven.

I samtal om hbt och genus i grundskolan är det inte ovanligt att någon i gruppen uttrycker sig homofobiskt. Pedagogen måste kunna hantera sådana situationer så att ingen blir kränkt. Elever kan ha synpunkter på homo- och bisexuellas rättigheter, men det är inte något man kan diskutera "för" eller "emot" som man kan göra med enskilda frågeställningar. Skolan är inte neutral. Som pedagog ska man visa tydligt var man själv och skolan står.

Språket

Det gäller att utveckla ett inkluderande språk och att använda den hela tiden och i alla sammanhang, såväl i undervisningen som i det vardagliga mötet med eleverna, kollegorna och föräldrarna. I avslappnade situationer, när man skämtar med varandra gäller det att ha koll på vad man säger vilka ord man använder sig av. När man pratar om familj och kärlek är det lätt att man förutsätter att alla barn och ungdomar lever i familjer med mamma och pappa, eftersom de flesta gör det. Frågar man t ex en tjej om hon har pojkvän så visar man inte bara på sin egen trångsynthet eller okunskap utan man förmedlar också att heterosexualitet är det enda rätta.

Läromedel

Det finns idag inte längre någon statlig myndighet som granskar skolböcker. Det är upp till skolan och pedagogerna att se över vilket material man köper in från läromedelsförlagen. Om en enskild pedagog anser att ett läromedel inte är förenligt med skolans mål ligger ansvaret på pedagogen att skapa motbilder till det läromedlet förmedlar samt att höra av sig till förlaget med sina synpunkter. DO (diskrimineringsombudsmannen) kan ge rekommendationer mot användandet av läromedel men har inget utrymme i lagstiftningen för att förbjuda böcker. Skolverket har under omgångar granskat läromedel för olika åldersgrupper ur diskrimineringssynpunkt och de färdiga rapporterna kan man hitta på skolverkets hemsida. I *En granskning av hur kön framställs i ett urval av läroböcker* (Berge och Widding, Umeå universitet, 2006) har forskarna tittat på 24 läroböcker, både text och bild, i so och no för grundskolans senare år och gymnasiet. Forskarna är starkt kritiska till att övervägande del av läromedlen inte gör eleverna tillräckligt medvetna och kompetenta till att själva kunna analysera olika påståenden om kön och sexualitet. Heteronormen ifrågasätts sällan och transpersoner är osynliggjorda i de flesta av läromedlen.

Rapporten visar alltså att de flesta läromedel behöver problematiseras och kompletteras annars riskerar de att förstärka fördomar och medföra diskriminering. Hur ska man då som pedagog kunna förhålla sig kritisk till ett läromedel? På jämställd skolas hemsida kan man hitta en mall för granskning av läromedel och Barn – och elevombudet har också gjort en sammanställning på vad man bör tänka på i planerandet av ett ämnesområde (se bilaga). Men utan förståelse och kunskaper om diskrimineringsgrunderna blir det svårt att genomföra en analys av ett material. Det krävs utbildning och kontinuerlig fortbildning i form av t ex föreläsare, studier av rapporter och samtal med kollegor för att pedagogen ska kunna vara kompetent nog att genomföra den här delen av sitt uppdrag.

Hjälp med värdegrunden?

Inom ämnen som sexualitet och samlevnad, demokrati, värdegrund, emotionell intelligens, etik och moral finns det en mängd metodböcker med olika avsändare. RFSL (Riksförbundet för sexuellt likaberättigande), Argument förlag (kristen värdegrund), UF (Ung företagsamhet), Rädda barnen, Svenska kyrkan, Unicef, osv. Även här gäller det att kunna analysera och förstå vad det är för värderingar och teoretiska perspektiv som genomsyrar texter och bilder. Till sin hjälp kan man ta skolverkets rapport *En granskning av metodböcker i sex- och samlevnadsundervisningen* (Wester, Umeå universitet, 2009). Dels kan man använda sig av Westers frågeställningar i eget granskande av material, dels kan man se hur materialen som utvärderats hållit måttet. En av utgångspunkterna är hur materialen handskas med heteronormativitet och jämställdhet. En del har som huvudsyfte att motverka heteronormen, t

ex *Jag visste redan när jag var tio*, men det finns också material som har avsnitt som uppmanar till ifrågasättande av heteronormen och sedan inte uppfyller det själv i andra delar, t ex *Jämos handbok mot könsmobbing i skolan*.

Bildämnet

Wester skriver i sin sammanfattning att alla material kan användas utifrån varje lärares grundkompetens. Vilken grundkompetens har då lärare i detta ämne? Alla som undervisar i sex- och samlevnad och genus har inte fått utbildning för det. Vardagskunskap räcker inte. Inom projektet *Under ytan* genomfördes år 2006 bland lärare enkätundersökningen *En utmaning för heteronormen*. Den visade att få tycker sig ha fått god kompetens för att kunna arbeta med om homofobi och sexuell läggning i sin utbildning och att ännu färre får kompetensutbildning i ämnet. Wester menar att man dels behöver ha tilltro till lärares pedagogiska grundkompetens och dels förstå att kunskap, metoder och läroplaner utvecklas och att pedagogen behöver fortbildning.

Bilder har stor betydelse för vår kunskapsinhämtning och de är bra som utgångspunkt för samtal. Vi lär oss om oss själva, varandra och omvärlden med hjälp av bilder. Reklam, propaganda, nyheter, information, konst och underhållningsbilder bär alla på normer och värderingar. Genom att titta på bilder, historiska och samtida, konstnärliga och kommersiella, kan man se hur samhällets förväntningar på män och kvinnor ser ut och hur de har förändrats med tiden, i olika kulturer och på olika platser. Det är vanligt att bildlärare skapar sitt eget material genom att låna lite här och lite där då det inte finns något heltäckande läromedel för ämnet. Man kan dela in bildämnet i två områden; bildskapande och bildgranskande. Eleverna ska utveckla förmågan att skapa olika sorters bilder i olika tekniker och förmågan att kunna förstå, analysera och placera bilder inom olika kategorier. Det finns alltså många möjligheter att inom ämnet arbeta med heteronorm, hbt och genus. Men, som Saar observerar i en klassrumsstudie i antologin *Maskulinitet på schemat* (red. M Nordberg, Liber, 2008); ämnet kan bidra till att eleverna återskapar traditionell manlighet och kvinnlighet, både i skapandet av bilder och i samtalet om desamma.

Bildskapande

Bildskapande kan handla om hur man skapar en bild och om vad bilden ska ha för innehåll. Genom att konstruera egna bilder kan man förstå hur värderingar och normer förmedlas till oss via t ex underhållningsbilder, propaganda och reklam. Det finns en mängd knep som en bildskapare använder sig av för att få oss att tänka, känna eller tycka olika saker. Färger, ljussättning, komposition, samspelet mellan bild och text, klippteknik och ljudval inom filmen, osv, osv. I valet av innehåll eller budskap kan eleverna t ex skildra egna erfarenheter och föreställningar om hbt och genus, propagera för allas lika rättigheter eller göra motbilder till heteronormativ reklam. Elevernas egna bilder kan bli en utgångspunkt för diskussion.

Bildmotivet som kunskapskälla

Bilder förmedlar kunskap och värderingar. Med utgångspunkt i en bild kan man ta upp fakta, föreställningar och funderingar. Film och foto är vi vana vid att se dagligen och de ligger oss närmare än t ex 1800-talsmåleriet. En svensk film som skildrar två tjejers upplevelse av att leva i ett litet samhälle, vara ung och homosexuell, är Lukas Moodysons *Fucking Åmål*. Det finns dock förhållandevis få verk inom filmen där det är den homosexuella kärleken som är det centrala och inte den heterosexuella. Finns hbt-personer med är de ofta stereotyper. Det är viktigt att kunna förhålla sig kritisk till en hel bransch och inte bara till enskilda verk. Något som också är oerhört viktigt för alla är att kunna hantera situationer där man blir utsatt för härskartekniker (se bilaga för beskrivning av dem). *De ofrivilliga* (2008, manus och regi Ruben Östlund) skildrar, nästan outhärdligt tydligt, hur härskartekniker kan komma till uttryck mellan olika människor i olika situationer. Här möter man bland annat genusordning på släktkalas, manlig vänskap som spårar

ur i ett sexuellt övergrepp och läraren som utmanar den sociala normen på skolan. En helt fantastisk film där kombinationen välskrivet manus, smart klipptechnik och otraditionell kameraföring skapar en otäck känsla av delaktighet hos betraktaren. Elisabeth Ohlson Wallin fick sitt genombrott med fotoutställningen *Ecce Homo* 1998 som utifrån bibliska bildmotiv visade hbt-personer (se bildbilaga). Det blev stor uppståndelse då bilderna väckte de konservativa kristnas vrede. Till och med påven ilsknade till. Ohlson Wallin har fortsatt att göra utställningar om ämnen som rör demokrati och mänskliga rättigheter. Bildserien *In Hate We Trust* handlar om hatbrott mot HBT personer.

Konstnären som förebild

Många konstnärer, fotografer och filmskapare har verkat normbrytande i sin konst och i sitt privatliv. De kan fungera som förebilder för hbt - personer och normbrytare. Hittar man inga förebilder måste man fråga sig varför. Vad var det som exkluderade kvinnor och hbt - personer från dessa arenor? Varför blev de bortglömda och osynliggjorda av institutioner och historiker? Hur beskrivs verk gjorda av kvinnor till skillnad från de som är gjorda av män? Varför är männen så mycket mer geni - förklarade än kvinnorna? Och varför pratar man så mycket om mäns sexualitet men så lite om kvinnors? Det finns mycket man kan ta upp!

Kunskap om en historisk person och den tid hon eller han levde i kan öka medvetenheten om homosexuellas rättigheter och levnadsvillkor, då och idag. Ett exempel är Rosa Bonheur. Rosa Bonheur målade så gott som uteslutande djur; scener från hästmarknader bondgårdar hörde till de mest populära motiven. Hon fick tillstånd av myndigheterna att få bära byxor så att hon bättre skulle kunna studera djuren på slakthus och bondgårdar. Hennes målningar var uppskattade; hon fick priser på Salongen under 1840-talet och var den första kvinna som mottog Hederslegionen 1865. Men senare kom hon att skrivas ut ur konsthistorien, vilket kan ha berott på att hon var kvinna och på hennes lesbiska livsstil. Kön och sexualitet är kategorier som ligger till grund för inklusion och exklusion. Rosa Bonheur var medveten om dessa mekanismer men hon strävade ändå efter att försöka rubba normerna genom att leva som hon ville. Ur den aspekten kan hon fungera som förebild för dagens queeraktivism.

En undersökning kring den pedagogiska miljöns betydelse för jämställdhet

Ulla Helmersson, Sjöängsskolan, Amelie Svanholm och Christina Nilsson, Förskolan Trollet

Jag arbetar på förskolan Trollet, där alla pedagoger tillsammans tänkt kring den pedagogiska miljön. Utifrån tidigare erfarenheter, genom dokumentationer, har miljön formats och ändras/utvecklas efter behov. Alla våra platser för barnen är tänkta som mötesplatser på olika sätt, eftersom lärandet sker i interaktion med varandra. Vi har ansträngt oss för att göra miljön jämställd, och rik på material, för att ge barnen möjlighet att pröva på och vara på många olika sätt. På det stora Torget, där mina observationer är gjorda, möts barn mellan 3 och 5 år i olika konstellationer under hela dagen. Observationerna är gjorda under den del av dagen då barnen själva helt väljer aktivitet.

Beskrivning av byggplats

Byggplatsen är belägen i centrum av Torget. Det är den största platsen av sammanlagt 16 olika, som finns på Torget. Vi har sett att barnen bygger och leker den verklighet de lever i, och därför valt att placera den där, synlig direkt när man kommer in. Barnen inspireras att bygga på många olika sätt.

Materialet är sorterat med tydliga skyltar så det är lätt att hitta, och lägga tillbaka. Det finns mycket att bygga med, olika till form, storlek, tyngd, färg, material. Här finns också små dockor av båda kön och olika ålder, som ska besjåla byggandet. Nästan allt material är återvinningsmaterial. Vår tanke är att det inte ska vara förutsägbart, utan istället inspirera till eget sätt att skapa.

Barnen tillför ibland egna saker som tas med hemifrån, eller något från avdelningarnas bygghörnor som de upplever att de tillfälligtvis behöver.

Hållbar Jämställdhet – Rocknebyskolan

Ylva Cras, Ann-Charlotte Moberg och Annika Lindquist

Syftet med utvecklingsarbetet i hållbar jämställdhet på Rocknebyskolan (förskola/skola, f-klass - år 6) är tvådelat. Dels vill vi i jämställdhetsgruppen vidareutveckla och fördjupa personalens kunskaper i jämställdhet och i den problematik som är knuten till området. Samtidigt vill vi också utveckla ett medvetet tänkande bland pedagogerna - ett tänkande som handlar om vår egen omedvetenhet och hur denna omedvetenhet kan ta sig uttryck i verksamheten med barnen/eleverna. För att nå fram till syftet är tanken att personalen i enheten genom litteraturläsning samt olika praktiska övningar och uppgifter, utifrån sina egna verksamheter, ska bygga upp en egen kunskapsbank – en verktygslåda för jämställdhetsarbete och utveckling i förskola, förskoleklass och skola.

Metod - Kartläggning

Vi i jämställdhetsgruppen på Rocknebyskolan började utvecklingsarbetet med att samtliga pedagoger fick i uppgift att reflektera över och svara på Skolverkets enkätunderlag för jämställdhet på förskola och skola. *Enkäten finns att hämta på: www.skolverket.se*. Enkäten lämnas sedan in till oss för sammanställning och kartläggning. Vi vill se var enheten befinner sig just nu när det gäller jämställdhet så att vi kan planera den fortsatta utvecklingen utifrån resultatet. Resultatet kommer sedan att redovisas mer utförligt den 25 januari 2010, då Rocknebyskolans jämställdhetsgrupp fått i uppdrag att hålla en personalkonferens och dra upp riktlinjerna för enhetens arbete med jämställdhet under vårterminen 2010.

Litteraturstudier

Samtliga pedagoger på Rocknebyenheten, kommer under höstens studiedagar att få i uppdrag, att läsa boken, *Jämställdhet- en del av skolans värdegrund*, av Maria Hedlin. Boken kommer att användas som gemensam studielitteratur och grund för fortsatt arbete för pedagoger i förskola, förskoleklass och grundskola. Det kommer att finnas två uppgifter att arbeta med som bygger på boken. Den första uppgiften består i att välja ut en av de teorier som Maria Hedlin beskriver i boken. Pedagogerna skall skriftligt beskriva en teori som de kan känna igen och se exempel på i sin egen verksamhet. Den andra uppgiften består i att skriva ett reflektionsprotokoll utifrån tre frågeställningar som uppkommer när man läser boken (se bilaga 1). För att genomföra dessa uppgifter får samtliga pedagoger 3 timmar studietid till sitt förfogande.

Uppgifterna kring boken, *Jämställdhet- en del av skolans värdegrund*, tas sedan med till kvällen den 25 januari. Här kommer vi att lyfta reflektionsprotokollen i olika diskussionsgrupper och arbeta med de funderingar som väckts från boken. Arbetsmaterialet kommer vi sedan att sammanställa och sätta till den kunskapsbank och verktygslåda som vi i jämställdhetsgruppen nu skall presentera för våra kolleger. Vi kommer att dela ut en pärm ”verktygslådan” till varje arbetslag på förskolan samt till varje enskild lärare i grundskolan där pedagogerna samlar sitt jämställdhetsmaterial. Skolan och förskolan kommer också att ha varsin låda där annat relevant material som böcker, tidningsklipp och kompendier mm, kan samlas och vara tillgängligt för alla att hämta inspiration och fakta ur.

Vi i jämställdhetsgruppen tycker det är viktigt att kunna inspirera och peka på ytterligare material som kan öka och fördjupa intresset för ämnet jämställdhet bland våra kollegor. Därför kommer vi under personalkonferensen att visa på och berätta om ett flertal böcker som vi köpt in för detta ändamål. Vi kommer också att berätta om den studielitteratur vi tagit del av under vår kurs, Genus – hållbar jämställdhet för förskola och skola. Den här litteraturen kommer att vara en gemensam bas för hela personalgruppen på Rocknebyenheten och allt utvecklingsarbete kommer att finna sin utgångspunkt i denna litteratur.

Här följer en lista över de böcker som köpts in för att inspirera pedagogerna att läsa vidare i ämnet jämställdhet:

- *Egalias döttrar, Gerd Branteberg.*
- *Tusen gånger starkare, Christina Herrström*
- *Med uppenbar känsla för stil, Stephan Mendel Enk*
- *Modiga prinsessor och ömsinta killar, Britta Olofsson*

Böcker som hör till kursen, Genus – hållbar jämställdhet för förskola och skola.

Jämställdhet, Maria Hedlin

- *Genus- om det stabila föränderliga former. Yvonne Hirdman*
- *Hur flickor och pojkar gör kön, Bronwyn Davies*
- *Maskulinitet på schemat, Marie Nordberg*

Observation som grund för medvetenhet

Under den senare hälften av kvällen den 25 januari 2010 kommer vi i utvecklingsgruppen att introducera ett väldigt enkelt och konkret verktyg för att uppmärksamma hur jämställd en verksamhet är i olika situationer och sammanhang. Vi tänker presentera en form av observationsprotokoll som ger lärare ett redskap för att medvetandegöra och synliggöra verkligheten så som den är. Det handlar om att medvetandegöra det omedvetna.

Men först måste vi i utvecklingsgruppen återigen definiera begreppet jämställdhet och vad det innebär.

"Jämställdhet är ett begrepp som har både en kvantitativ och en kvalitativ dimension. Med den kvantitativa aspekten menas att man strävar efter en någorlunda jämn könsfördelning. Den kvalitativa aspekten syftar på lika villkor, dvs. att kvinnor och män ska ha samma möjligheter, skyldigheter och rättigheter inom livets alla väsentliga områden"(Hedlin, 2006,s:12).

När vi vet lite mer om vad jämställdhet är kan vi också ställa oss frågan: Hur jämställda är vi i skolan eller på förskolan när det gäller en given situation t.e.x. i dockleken? Leker pojkar och flickor i docken i lika stor utsträckning? Tillsammans? Får alla barn oavsett kön lika tillträde och möjligheter att leka med dockor? Hur ser verkligheten ut? Det här är frågor som lärare måste medvetandegöra och som är väldigt betydelsefulla när man strävar efter en jämställd skola. Enligt Davies, 2003, så konstruerar barn kön aktivt, i en ständigt pågående social process tillsammans med andra människor i omgivningen. Det kan antingen, menar Davies, handla om att barn befäster traditionella könsroller i leken men författaren visar också exempel på att det hela tiden sker förhandlingar mellan barn som leder till att könsrollerna bryts och gränsöverskridning sker. Davies talar om att man som pedagog måste vara lyhörd och ta till vara barnens egna idéer och initiativ för att utveckla jämställdhet. För att vara en lyhörd pedagog som lyssnar på barnens egna tankar och idéer så krävs det att vi har en bild av hur verkligheten ser ut, och det är här vi vill introducera observationsprotokollet - ett verktyg för att synliggöra (se bilaga 2).

Observationsprotokollet är egentligen bara en förtryckt lista att fylla i. I den vänstra kolumnen skriver läraren namnen på barnen i gruppen/klassen och i den högra kolumnen fyller man i aktivitet och utsträckningsgrad. Protokollet sträcker sig över en period om tre veckor och ger en klar bild över jämställdhetsfaktorn i olika situationer. En styrka med observationsprotokollet är att det kan användas både med fokus på barnen och aktiviteterna i verksamheten, men också för att synliggöra lärares egna värderingar, tankar och handlingar ur ett jämställdhetsperspektiv.

När vi introducerat observationsprotokollet för våra kollegor på Rocknebyenheten får varje arbetslag på förskolan samt varje enskild lärare i grundskolan i uppdrag att under vårterminen 2010 välja ut en valfri situation, i den egna verksamheten, att synliggöra ur ett jämställdhetsperspektiv. Vi ska alla lära oss att använda observationsprotokollet som ett verktyg för jämställdhetsutveckling. När det gäller att välja situation att synliggöra tipsar vi om boken *Genuspedagogik* som är skriven av Kajsa Svaleryd, som finns tillgänglig i enheten. Där skriver Svaleryd (2002) om barns och skolelevs fria val och hur de valen kan utgöra en ingång för lärare att börja studera sin verksamhet ur ett jämställdhetsperspektiv. Utöver själva observationen skall varje arbetslag på förskolan och enskild lärare i grundskolan också analysera resultaten från observationen, föreslå eventuella åtgärder, åtgärda, följa upp och utvärdera händelseförloppet och utvecklingen. Detta är ett arbete som ska fortlöpa under hela vårterminen och utgör en början i processen med att medvetandegöra och öka kunskaperna i jämställdhet hos Rocknebyskolans lärare. (Arbetsprocessen och arbetets utförande finns beskriven mer utförligt i bilaga 3.)

Diskussionsforum

Under vårterminen 2010 kommer vi också att upprätta ett forum för att diskutera och utveckla jämställdhetsarbetet, där en ansvarig för jämställdhet från varje avdelning på förskolan kommer att delta. Mötena kommer att läggas under arbetstid två gånger/termin. Skolan kommer att "dockas" på senare. Mötet är tänkt som ett forum för utveckling av det konkreta arbetet i verksamheterna. Här vi kan ge varandra respons, feedback samt nya tankar och idéer för fortsatt arbete. Jämställdhetsutvecklarna kommer att vara ansvariga för agendan vid de här tillfällena. Genom små, små steg och nya uppdrag har vi en förväntning att alla verksamma i enheten skall hoppa på någon vagn på jämställdhetståget. Var man sitter har ingen större betydelse - målet är att alla är med på tåget.

Diskussion

Sammanfattningsvis vill vi kort skriva några ord om de resultat och vinster som vi i jämställdhetsgruppen hoppas uppnå över tid, genom att driva detta utvecklingsarbete som beskrivs i rapporten. **En gemensam grund för lärare att bygga vidare på för samarbete, trygghet, motivation, meningsfullhet, intresse samt att ge fördjupade kunskaper i ämnet.** Vi i utvecklingsgruppen tror att det finns flera fördelar med att använda och utgå från en gemensam litteratur när man arbetar med jämställdhet. Då kan pedagoger från olika verksamheter i skola och förskola blandas och utbyta erfarenheter. Nya infallsvinklar och tankar leder förhoppningsvis till nya kunskaper och idéer. Jämställdhet kan vara svårt och obekvämt i vissa situationer och diskussionerna väcker många gånger starka känslor. Genom att utgå från en gemensam litteratur kan man diskutera utan att det blir för personligt.

I och med upprättandet av en kunskapsbank eller "verktygslåda" involverar vi alla pedagoger i ett aktivt arbete med jämställdhet. Alla blir delaktiga i processen och ägare till sitt eget verktyg utifrån sin egen verksamhet. Detta hoppas vi ökar meningsfullheten, då materialet är uppbyggt direkt ur vardagen. Materialet blir konkret och lättarbetat och pedagogerna kommer att tillägna sig kunskaper som är möjliga att komma tillbaka till. Verktygslådan blir ett konkret stöd för läraren i vardagsarbetet, vilket kan innebära en inre trygghet som gör att lärare vågar medvetandegöra sin egen roll och omgivningen, i större utsträckning än tidigare. Även "verktygslådan" kan fungera som en gemensam referensram och främja ett samarbete över avdelningar och åldrar, mellan skola och förskola.

Samarbete, föräldrainflytande och samhällsutveckling

Det är inte enbart samarbetet mellan lärare och annan personal på Rocknebyskolan som gynnas av en gemensam grundpelare för jämställdhetsutveckling. Vi i jämställdhetsgruppen har stora förhoppningar på att även kunna utveckla ett djupt samarbete med hemmen och föräldrarna

genom att i framtiden involvera dem i arbetsmaterialet som kontinuerligt byggs upp ur vardagens erfarenheter. Genom att visa hur vi arbetar med jämställdhet i förskola, förskoleklass och skola samt bjuda in föräldrarna till olika samtalskvällar hoppas vi kunna öka kunskaperna kring jämställdhet i hemmen och därmed bidra till samhällsutvecklingen i stort. Under höstterminen 2010 ska jämställdhet finnas med som en fast punkt på samtliga föräldramöten och brukarråd. Dessutom arbetar vi också med att ta fram ett nytt samtalsforum där föräldrar och pedagoger kan mötas och ventilera sina tankar om ämnet.

Tips- & idébank kring jämställdhetsarbete ur ett elevperspektiv

Södermöre kommun, Ingrid Carlsson, Agneta Lekeby, Rose-Marie Ekholm, Sylvia Danielsson och Carl Larsson

I Södermöre har redan ett utvecklingsarbete i jämställdhet utarbetats (*Genus – hållbar jämställdhet i förskola och skola*). Syftet med arbetet är att en handlingsplan ska sammanställas och att skolpersonal ska uppmärksammas på jämställdhetsfrågor. Arbetet ska påbörjas på chefsnivå för att sedan föras vidare ut bland personalen. De kommer att använda sig av BRUK och sedan utgå från den analysen. Detta arbete ska mynna ut i en handlingsplan som arbetslagen ska arbeta fram och ska helst innehålla tips och idéer för fortsatt arbete.

Det är tips och idéer som vi därmed vill försöka delge Er med vårt arbete. Vårt utvecklingsarbete påbörjas därmed i slutfasen av det tidigare nämnda arbetet och har som utgångspunkt att ge förslag på hur vi kan arbeta med eleverna för att försöka synliggöra jämställdhet ur deras perspektiv.

Syfte

- att medvetandegöra jämställdhet ur ett elevperspektiv genom konkreta övningar och diskussioner

Metod

Eftersom det är vi vuxna som leder jämställdhetsarbetet på enheten är det viktigt att vi börjar med att analysera oss själva i vårt agerande med såväl andra vuxna som med barn/elever. Denna analys dokumenterar vi för kommande utvärderingar.

Gör vi skillnad på pojkar och flickor i nedanstående punkter.

- Hur ger vi beröm?
- Tonläge? (högt, lågt, mörkt, ljust)
- Ordval?
- Vem tittar vi på för att få medhåll?
- Vem får ögonkontakt mest?
- Placeringen? (klassrum, matbord, samling, etc.) Hur kommer det sig?
- Tillåts barnen avbryta varandra, vuxen/barn? Vem säger ifrån? Den som blir avbruten eller den vuxne?
- Vilka barn får kroppskontakt? Hur?

- Tillåter jag att en pojke avbryter när jag pratar med en flicka eller tvärtom?
- Hur stort talutrymme ges pojke respektive flicka?
- Förväntas flickorna ta större ansvar för sitt eget arbete än pojkarna?

Därefter sätter arbetet i elevgrupperna igång. Vi har här nedan delat upp vår idébank i två delar där den ena delen riktar sig till förskoleklass - år 3 och den andra till år 4-6 och där även de bägge delarna är tänkta att användas mot fritidshemmets verksamhet.

Resultat

Vi tänker oss att vårt arbete skall utmynna i att eleverna blir mer uppmärksamma, börjar reflektera och ifrågasätta de traditionella könsrollerna och själva arbetar för bättre jämställdhet. Dessutom förväntar vi oss att personalen ska bli mer medveten om hur man som vuxen ska förhålla sig/vara och jobba för att behandla alla lika oavsett kön och inte ha några förutfattade meningar om traditionella könsroller.

Tanken är att vi som gjort detta arbete ska jobba med delar av idébanken under våren 2010 i de olika elevgrupper vi är i för att därefter göra en utvärdering av arbetet och vad det resulterat i. Utvärderingen kommer förhoppningsvis att resultera i nya tankar och idéer på våra respektive enheter som kan läggas till idébanken och som på så sätt hela tiden utvecklas och förbättras i en pågående process av all personal. Tanken med denna tips- och idébank är att den aldrig blir klar utan alltid är i ständig förändring och fylls på allt eftersom vi arbetar med jämställdhetsarbetet. Detta är starten!

Sammanfattning

Vårt arbete kommer förhoppningsvis att skapa en första liten grund att stå på vad gäller jämställdhetsarbete med eleverna. Vi kommer troligtvis att återkommande få reflektera över både våra egna tankar och vad våra elever ger uttryck för. Målet med att utvärdera vårt första arbete ger förhoppningsvis mer idéer och att ett sökande efter nya idéer blir en strävan framåt. Att arbeta med jämställdhet är inget lätt uppdrag, vare sig med elever eller med arbetskamrater. Oftast är positionerna ganska låsta så detta görs inte i en handvändning och det är vi medvetna om.

Som vi nämnde i inledningen så kan det vara svårt med jämställdhetsarbete på en arbetsplats. Då det finns så många föreställningar om vad jämställdhet är. Under kursens gång har vi insett att jämställdhetsfrågor är ett mycket vidare begrepp än vad vi från början insåg och därför anser vi att all personal inom kommunen skulle få möjlighet att gå denna kurs.

Forskningscirklar

Kunskapsutvecklingen i samverkan med rektorer

Den verksamhet som bedrevs med rektorerna i Kalmar kommun inleddes med en kort föreläsning av Gunilla Härnsten för projektets styrgrupp om teoretiska begrepp och tänkbara ansatser för den kommande verksamheten. Det föreslagna arbetssättet med en inledande så kallad sökkonferens följt av forskningscirklar beslöts av denna grupp. Själva kunskapsutvecklingen inleddes med sökkonferensen som innebar att mer fokuserade innehållsliga aspekter togs fram av alla inblandade.

Några ord om vad en forskningscirkel är

Forskningscirkeln beskrivs oftast som en mötesplats - ett forum - där det sker ett organiserat kunskapsökande och en kunskapsutveckling i samverkan mellan alla deltagare. Cirkeln utgår från en gemensam fråga som belyses så allsidigt som möjligt för att på så sätt öka kunskapen om den. Det är det *gemensamma problemet och den gemensamma kunskapsutvecklingen* som är i fokus.

Arbetet med *alla inblandades bidrag i form av olika erfarenheter och kunskaper* innebär att något nytt skapas, en kunskapsmassa som varken kan bildas enbart i praktiken eller inom forskningen. Avsikten är inte att forskningscirkeln direkt ska kunna lösa något problem utan snarare så *allsidigt som möjligt belysa det* och därigenom öka kunskaperna om det. Detta kan naturligtvis i sin tur leda till att *en bättre grund för handling skapas* och kan stimulera till att åtgärder av något slag faktiskt vidtas.

Kunskapsresurser

De kunskapsresurser som framför allt kommer till användning är:

(1) Deltagarnas egna kunskaper och erfarenheter

(2) De kunskaper om problematiken i fråga som den deltagande forskaren har (d v s relevanta kunskaper utifrån sin egen forskning).

(3) Forskarens "forskarkompetens", d v s allmänna förmåga att strukturera och systematiskt arbeta med ett problem som kan vara till stor nytta. I forskarens kompetens ligger också ett kritiskt granskande förhållningssätt.

(4) Andra forskares (eller experters) kunskaper kan också behövas och det är då den kontinuerligt medverkande forskarens uppgift att använda sina kontakter och sin kännedom om forskningsvärlden för att finna lämpliga forskare att inbjuda till cirkeln.

Ömsesidigt kunskapsutbyte

Forskningscirkeln framstår alltså framför allt som en modell för samarbete, ett möte, mellan forskare och praktiker av något slag. I mötet äger en ömsesidig kunskapsöverföring rum och olika kunskaper kan kontrastera mot varandra och utmana förenklade eller smala perspektiv. Denna ömsesidiga påverkan innebär i sig också *ett slags demokratisering* genom att fler deltar i kunskapsbildningen.

Dokumentation

En i vissa sammanhang viktig poäng med forskningscirklar är att arbetet dokumenteras och publiceras i någon form av rapport. Det blir därigenom *offentligt och uppmärksammas på ett helt annat sätt*. Forskningscirkeln är alltså en verksamhet som i likhet med annan högskoleverksamhet – undervisning och forskning – är offentlig.

Forskningscirkelarna inom projektet

Inom utvecklingsarbetet, som därmed blev ett FoU-arbete, arbetade sju forskare med de 42 rektorer som kunde följa hela serien av cirkelmöten och tillhörande två föreläsningar. De olika innehållsliga teman som cirkelarna fokuserade togs gemensamt fram under en heldag då samtliga rektorer (med undantag från de med laga förfall) i Kalmar kommun deltog i slutet av

vårterminen 2009. Efter sommarlovet startade de sex nedanstående cirkelarna vid höstterminens början. De fördelades sedan med tre cirklar och en föreläsning per termin samt en gemensam avslutning i september 2010.

Fr v. Ann-Christin Torpsten, Lotta Ek, Lars Holmstrand och Maria Hedlin

De olika ämnen som avgränsades, samtliga med det gemensamma genus/jämställdhet som övergripande perspektivet var (namnet med kursiv stil anger ansvarig forskaren i respektive grupp). Alla forskarna kan nås på Linnéuniversitetet med e-post: förnamn.efternamn@lnu.se

Struktur/kultur

Susanne Linnér

Resultat, betyg och bedömning

Birgitta Sjöblom

Mötet med två perspektiv mångfald – jämställdhet

Ann-Christin Torpsten

Biologiska förutsättningar

Lars Holmstrand

"IT och Genus"

Lotta Ek

Skolledarrollen

Maria Hedlin

Process och innehåll från de olika cirkelarna, liksom hela den inledande processen är ingående dokumenterat och finns att läsa i USB-minnen som alla deltagare har fått från projektet. Deltagarna är i sin fulla rätt att delge intresserade personer delar av dessa texter. Hela materialet kommer också inom kort att publiceras i en rapport av mer vetenskaplig karaktär, varför vi här endast redovisar några av de teman som återfanns i de flesta cirklar. Eftersom det

övergripande ämnet handlade om genus/jämställdhet och rektors ansvar i denna process visade det sig att några frågor återkom i de flesta grupperna. Samma innehåll som cirklarna hade som eget tema kan återkomma även här, men innehållet härstammar från flera cirklar

Under projektets gång valdes två föreläsningar med innehåll som sprungit ur gruppernas samtal och önskingar om fördjupning. Ett av dessa var på hösten 2009 och ett på våren 2010.

Föreläsningar

I december föreläste Professor Elisabet Öhrn, Göteborgs universitet utifrån sin skolverksrapport **Kunskapsmönster i förändring? - En kunskapsöversikt om unga i skolan** (Finns att ladda ner på: www.skolverket.se)

Och i april föreläste Fil. Dr. Britta Wingård över ämnet: **Rektorsrollen ur ett kunskaps- och genusperspektiv** Britta Wingårds avhandling *Att vara rektor och kvinna* är utgiven på Uppsala universitet, 1998.

Några intressanta teman från de olika cirklarnas sammanställningar

Ur det material som sammanställts från respektive cirkel har jag tagit fram några framträdande och återkommande teman. Att jag här lyfter fram dem innebär inte att det är allt, eller kanske inte ens det viktigaste som kommit fram, bara att det är återkommande och tydliga teman som funnits med i flera av cirklarna. Vad som är starkast och viktigast är ju även det en subjektiv fråga. Därför finns hela sammanställningarna att ta del av under rubriken "Cirklarnas texter".

Vägen till att vilja/våga se mönster som formas, upprepas och styr

Uttalanden tidigt i cirklarna är: Jag tror inte att jag behandlar olika utifrån kön. Det blir fel när fokus blir på kön. Det handlar mer om individ.

Efter ett tag kan det låta: Jag har inte tänkt på kön innan, men nu börjar jag tänka på det? Är det bra?

Att vända blicken mot sig själv kan vara lite otäckt, konstaterade en av deltagarna vid den allra första träffen. Men efter hand kunde vi i större utsträckning reflektera över egna föreställningar och reaktioner. Efter hand kom samtalen i större utsträckning att handla om svårigheten att få syn på och hantera de föreställningar och förväntningar kring män/manligt och kvinnor/kvinnligt som omger oss, och som vi också själva bär med oss.

Vi konstaterade att vi alltid har egna fördomar att brottas med.

En rektor framhåller att i jämställdhetsprojekt finns risken att man tänker slentrianmässigt och inte uppfattar de verkliga förhållandena.

Vår förmåga att förstå människor framstod som viktigt innehåll. För att skapa goda möten krävs det *kunskap, nyfikenhet och respekt*.

Barn, barndom och uppfostran

Åsikten att jämställdhet var något självklart för den yngre generationen var något som framfördes.

Flera av deltagarna berättade att deras barn hade haft preferenser som inte stämde överens med den allmänna uppfattningen om vad som ansågs passa för pojkar respektive flickor.

Samtidigt var gruppen enig om att förväntningarna trots allt fortfarande inte var desamma på flickor som på pojkar.

Gynnar miljön i förskolan/skolan flickor eller pojkar? – Våldigt mycket beror på hur olika verksamheter presenteras. Kan vi vidga möjligheterna för alla? Det finns många motsägelser i systemet skolan!

Vi diskuterade mycket om hur vi agerar som vuxna; att det är så lätt att förbjuda när vi känner oss osäkra. Vi sätter upp spärrear och regler och tror att vi har löst "problemet" på det sättet.

Vikten av att lyssna på vad de unga har att säga: Vi måste skapa möten där vi verkligen ger oss tid. "Nätets ord" får ofta stå oemotsagt av oss vuxna. Varför är det så? Varför har vi inte tid att lyssna på hur de unga uppfattar detta? Det är så lätt att vi vuxna skapar egna bilder eller inte vågar se det som verkligen händer.

Vi måste lära oss av våra pojkar och flickor hur de tänker; både olika och lika.

Kunskapens roll – lärstilar

Vad behöver eleverna egentligen kunna i framtiden i en snabbt föränderlig värld?

Vad innebär *resultat*? Om endast kunskapsmålen fokuseras, glöms då andra aspekter i skolans verksamhet bort? Kan man till exempel mäta en skolas framgång med hur bra barnen mår?

Beroende på varje individs förutsättningar och behov kommer olika typer av kunskapsbildning att ske, och i olika takt. Kunskap konstrueras av individen, överförs inte från lärare till elev. Lärandemiljön spelar också stor roll. Miljön är både fysisk och psykosocial. Den omfattar geografiskt läge, lokaler, resurser till undervisningen samt inte minst lärares kompetens och den kultur som präglar skolan, en kultur som utvecklas av samtliga aktörer i verksamheten. Vikten att förstå att lärandemiljön också är informell och kommer till uttryck på raster, i korridorer och utanför skolan område påpekades också.

Alla problem med att mäta rättvist när olika pedagogiska processer i klassrum och skolor ska jämföras tar forskaren upp. Det är klart att det som är lättast att mäta, och ofta inte det mest väsentliga, är det som fokuseras i nationella prov. Detta har enligt omfattande forskning mycket styrande effekter på undervisningen, framhålls.

Inom ramen för en kurs i livskunskap hade lärarna observerat att flickorna klarade teoretiskt-analytiska inslag bättre än pojkarna. Undantaget var ett logiktest som när det presenterades som ett slags intelligensprov resulterade i att pojkarna ansträngde sig och presterade något bättre.

Bort från kunskapsreproduktion av ett i förväg bestämt innehåll till kunskapsproduktion inom viktiga tematiska områden!

Tendensen att teoretisera är kraftig.

Det sociala samspelet är mer centralt i förskolan och då blir jämställdhetsfrågor naturliga. I skolan däremot är sannolikt jämställdhet ett perspektiv som ska sprängas in i ett ganska massivt kunskapsinnehåll.

Strukturers betydelse

När vi talar om genusstrukturer – var kommer de ifrån? Hur har de byggts upp och hur svårt har vi att få syn på dem?

Vilka strukturer ingår jag själv i? Sverige betraktas med globala mått som ett av de mest jämställda länderna i världen. I det allmänna medvetandet är det då lätt hänt att följande "sanning" biter sig fast: "Vi lever i världens mest jämställda land".

Att med den föreställningen i bagaget ta till sig statistisk information om hur kvinnor i Sverige underordnas i könsspecifika avseenden beträffande exempelvis sociala rättvisefrågor som inflytande, löner, arbetsskador, sjukvård, medicinering etc. är inte alldeles okomplicerat. Myten och verkligheten befinner sig på kollisionskurs. Inom ramen för FN:s granskning har jämlikhetsprocessen i Sverige t.ex. beskrivits som "motsägelsefull". Är jag själv verkligen en del av detta och vilka snarlika mönster kan man se i förskolan och skolans och i världen utanför? Vilket samband och samspel finns i så fall dem emellan? Det blir viktigt att förstå både sin egen roll och skolans kultur i relation till de genusstrukturer som råder.

I blandade sällskap försökte ibland någon kvinna komma in i männens samtal, men det togs inte emot. Bara när en annan man frågade något spann de andra männen vidare på vad han hade sagt och släppte in honom i samtalet. Var det ett mönster eller en slump?

En annan erfarenhet av könsskillnader handlade om stress. En av deltagarna menade att lärarnas arbetssituation var pressad. Tiderna är tuffa och kraven på lärarna är höga. Men de som ger uttryck för att känna sig stressade är kvinnorna, inte männen. Vad beror det på?

Eleverna disciplineras och sorteras, trots att målet för skolans verksamhet är att den skall vara en skola för alla, och att man skall ta hänsyn till elevers olikheter.

Finns föreställningar om elevers kunskapsutveckling och socialisation med när politiker lägger en skolbudget? Motiveras fastställandet av budgetramar på annat sätt än utifrån ekonomiska villkor?

Synvänder

Vi hade alla exempel på hur konstruktionen av mannen och kvinnan ständigt pågår runt omkring oss i vår vardag. På TV, i personalrummet, på våra skolgårdar. Vad framställs som normalt eller onormalt? Kan vi erbjuda någonting annat? Ett bredare spektrum – unika individer?

Varför skapas schablonbilder? Strävar vi också efter det konforma och det bekanta? Vad är OK, vad är inte OK? Hur ser det ut i olika kulturer?

Vi vill ha en frihet för egen idé, men det kan vara svårare att ge samma frihet till andra. Svårigheterna att tillåta andra att bryta mot könsnormerna hör också ihop med reaktioner som vi inte alltid är medvetna om.

Ett exempel är bloggandet – det är fler flickor än pojkar som bloggar. Här har flickor verkligen hittat ett forum där de kan göra sin stämma hörd.

Flera deltagare hade uppfattningen att pojkar läser flickornas bloggar, men de skriver inte så ofta själva. Kanske kan detta vara ett sätt som utvecklar pojkars förmåga att sätta ord på sina känslor.

Vi har behövt dessa återkommande diskussioner om offline – respektive onlinevärlden. Det är en viktig insikt att förstå dessa arenors likheter och skillnader för att i möjligaste mån kunna

delta i ett nyanserat samtal som inte enbart hamnar i hur nätet har skapat ett moraliskt förfall hos de unga.

Både de intervjuade pojkarna och flickorna i år fem och sex berättar att de använder nätet till att kommunicera, lyssna på musik, men inte så mycket till spel. Flickorna är dock övertygade om att pojkarna till stor del använder nätet till att spela "pang-pangspel", medan pojkarna "vet" att flickorna gör samma sak som dem. Även pojkarna kommunicerar och utvecklar relationer på nätet.

Frågan om biologi - konstruktion

Frågan om biologisk grund resonerade vi om i termer av vad arv och miljö betyder. Vi noterade att människan alltid är en produkt av arv och miljö och att forskningen visar att det knappast är fruktbart att försöka komma fram till vilket som betyder mest. Vad som eventuellt är ärftligt i fråga om flickors och pojkars beteende är också tämligen ogörligt att kartlägga eftersom det hela tiden är ett samspel mellan arv och miljö.

En deltagare menade att män och kvinnor är genetiskt olika och syftet kan inte vara att vi ska bli lika? Det måste i så fall vara en utopi? Vi lyckades komma runt den frågan genom att rikta in oss på vilka förväntningar som egentligen finns på pojkar respektive flickor och vad som erbjuds utifrån dessa förväntningar.

Finns belägg för att pojkars och flickors hjärnor ser olika ut? I grupperna har ett intresse för denna fråga visat sig, och forskningsresultat om att så inte skulle vara fallet har presenterats. Att däremot biologisk ålder i relation till kronologisk ålder skulle skilja sig mellan pojkar som grupp och flickor som grupp är väl känt. Mot bakgrund av detta vetande är det återigen intressant att fråga sig vilken betydelse pojkars respektive flickors resultat i skolan har – hänger "duktighet" också ihop med biologisk mognad?

På gruppnivå har även flickors bättre studieresultat varit föremål för en social analys: beror deras resultat på att de knäcker skolan uppförandekod och förhåller sig antingen mer passiva i förhållande till läraren eller aktiva, som en samarbetspartner, vilket i båda fall skulle gynna ett lärande?

På en samhällsnivå: vilka konsekvenser får pojkars och flickors resultat för ett vuxenliv?

En av rektorerna pekar på att cirkeln varit inspirerande och att dialogen är central. Han anser att samtalet "lyfts till nya plan" och att vi har byggt en struktur i dessa samtal.

Rektors arbete med fokus på kön

Ibland agerar vuxna inte som man borde och det kan vara svårt att veta var gränsen går för en rektors uppdrag.

Redan vid den första träffen frågade sig deltagarna: Vad kan vi (som rektorer) göra för jämställdheten i vår verksamhet och vad vill vi uppnå? Men de tillade att först måste man veta var man själv befinner sig. Vad har vi i våra ryggsäckar?

"Jag är inte den jag tror" uttryckte sig en deltagare. Vi tror nog alla att vi mer eller mindre bemöter våra unga utifrån individ och inte utifrån kön, men genom att skärskåda sig själva ser man ganska lätt att så gör vi inte. Här måste vi våga vara öppna både mot oss själva och mot andra. Vi måste våga låta oss bli "tittade på", vi måste våga ställa lite obekväma frågor utan att det blir personligt.

Förväntningar på särskilt kvinnor i skolledarrollen

Föreställningen att ledarskap hör ihop med män och manlighet gör att kvinnor inte riktigt stämmer med den bilden och det blir någonting extra som kvinnor i skolledarposition måste hantera.

Förr krävde man inte heller en synlig ledare, man krävde inte att rektor skulle vara ute i verksamheten. I dag ska en rektor göra absolut allt. Ett företag som motsvarar skolverksamheten har en massa stödfunktioner.

Vid mer än ett tillfälle kom vi in på frågor om olika mönster och olika uppsättningar manliga och kvinnliga förebilder.

Jag ska ha koll på hur alla har det, fråga hur är det? Jag förstår inte att man idag vill ha något sådant av sin chef. Varför finns de här förväntningarna? Varför tror man att jag ska ha koll på hur folk som kanske sitter i andra hus har det? Manliga chefer kunde ha ett nedlåtande förhållningssätt. Hon hade bemötts med en "lilla gumman-attityd"

Förväntningarna på kvinnor att vara på ett "kvinnligt" sätt riskerar också att förstärka traditionella könsnormer som säger att kvinnor först och främst ska prioritera andra och andras behov.

Vad står vi mitt uppe i för frågor på våra förskolor och skolor?

Hur samtalar vi exempelvis om killar och tjejer, kvinnor och män under fikapauserna i personalrummet? Kollegieskuggning!

Det krävs tid, ett starkt engagemang, förmåga till öppenhet, en vilja att veta, en kritisk hållning och därutöver en rad olika systematiska iakttagelser av verksamheten.

Hur reagerar vi när vi uppfattar något nytt och annorlunda? Att ställa sig vid sidan om och betrakta den egna livssituationen – yrkesmässigt och privat – är ett steg att ta.

En annan deltagare påpekar att "man har alltid glasögonen på – då tänker man och tycker". Hon tillägger att det är "viktigt att alla får dessa glasögon".

I ryggsäcken vi har med oss finns det mycket att synliggöra. En annan deltagare instämmer i att man tycker att man är schysst på att se men det finns mer i det. Han anser sig ha en större förståelse för komplexiteten. "Det sätter igång en process detta – vi kommer att vara bättre i jobbet, bland annat genom att vara mer ödmjuka."

En genomförd temakväll för all personal. Syftet med kvällen var att lyfta fram jämställdhetsfrågorna på dagordningen och utmana föreställningar. Kvällen var givande på många sätt och vi i gruppen fick ta del av värderingsövningar, information kring våra policydokument etc.

Har vi ett stort eller litet "normalfönster"?

Kan man ha en åsikt om jämställdhet privat och en annan som professionell?

Tyvärr finns det ingen manual!

Detta blev rubriken på vår avslutande tolkning och analys. Det är ett uttalande från en av grupperna som säger mycket om den problematik som vi arbetat med under ett drygt års tid. Kanske ska man inte säga tyvärr, utan att det faktum att det inte finns någon manual är ju egentligen hela poängen med att ha forskningscirkel i frågan. Det betyder också att det vi gjort tillsammans inte ger resultat som är huggna i sten utan som förändras med tiden.

Därmed betyder det att andra inte heller kan ta och använda våra insikter rakt av, de behöver göra egna. Det handlar om en kunskapsmassa som ska fortsätta att utmanas, ifrågasättas och utvecklas. Både vi människor och de miljöer som vi vistas i är hela tiden stadda i förändring och kräver därför ständigt nya analyser av vad som kan och bör göras för att utveckla så humana och jämställda verksamheter som möjligt. Hur svårt det är, inte minst på grund av ingrodda föreställningar likaväl som starka omgivande strukturer, är något som vi arbetat med och tydligt synliggjort inom cirklarna.

Några uttalanden om detta:

”Jag har en djupare förståelse nu”, förklarar hon och noterar att ”tyvärr finns ingen manual”. Det som är bra är att ”behovet har skapats underifrån nu”.

Man vill behandla alla lika, men det är nog inte så lätt. Jag vill tänka till själv, hur agerar jag?

Jag kan inte bli trovärdig om jag inte är medveten om mig själv.

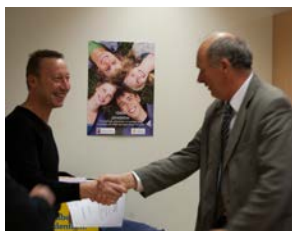
Vad har just mina ögon vant sig vid att betrakta som en normalitet, i min värld och med mina utgångspunkter? Vilka strukturer ingår jag själv i?

”Det sätter igång en process detta – vi kommer att vara bättre i jobbet, bland annat genom att vara mer ödmjuka.”

Till sist

Det blir intressant att ställa sig frågan vilka villkor, möjligheter och hinder som finns för skolledare och pedagoger att arbeta med jämställdhet och frågor om jämlikhet generellt, när vi själva i vissa avseenden befinner sig i klorna på samma strukturer som vi är satta att försöka förändra. Utmaningen i att synliggöra och genomskåda de föreställningar som bär upp traditionella genusmönster blir än mer komplicerat genom att dessa figurerar och skär rakt igenom olika praktiker: I samhället, in i skolan och vidare till verksamheten mellan barnen och pedagogerna.

Även om detta är ett stort och på många sätt både svårt och motsägelsefullt område ger de sex olika texterna om vad som ägt rum under cirklarna ett hoppfullt intryck. Alla som deltagit i ett flertal av träffarna har på olika sätt gett uttryck för att såväl innehåll som form har påverkat synen på området kön, genus och jämställdhet. Den ödmjuka ton som framträder i cirkelledarnas beskrivningar bådär gott för att deltagarna framöver ska kunna leda sin personal i en riktning som också den innebär omvärderingar och nytänkande.

Vad man *gör* nu är det viktiga. Processen och reflektionen gör avtryck i handlandet, den praktiska handlingen, framhåller gruppen.

Forskningscirkelavslutning september 2010 från v. bitr. rektor Wolfgang Friedh och Kjell-Ove Petersson

Sammanfattning av utvecklingsarbetet 'Genom utmaningar – erfarenheter och ny kunskap utvecklas Hållbar Jämställdhet' inom förskola och skola i Kalmar kommun, 2008-2010

Arbetet kring hållbar jämställdhet inom Barn- och ungdomsförvaltningen och Södermøre kommun del är processinriktat med planering och kontinuerliga uppföljningar. Samtliga aktörer från skolledning till lärare i verksamheterna förskola och skola ges möjlighet att reflektera över det egna lärandet. Rektors inställning till och engagemang är av stor betydelse för hur arbetet på förskolorna och skolorna fortskrider. Tydliga avtryck finns i förskola och de tidiga åren i grundskolan än de skolor som organiserar de senare åren i grundskolan dvs. år 7-9.

Det systematiska kvalitetsarbetet inför 2011

'Certifiering' med betoning på hållbarhet och långsiktighet för området jämställdhet inom verksamheterna förskola och skola i Kalmar kommun

Målet är att 'certifiera' förskolorna och skolorna inom Barn- och ungdomsförvaltningen och Södermøre kommun del inom Kalmar kommun. 'Certifieringen' innebär att i samråd med förvaltningsledningen, projektledningen, styrgrupp och referensgrupp utveckla och föreslå *kriterier* som garant för långsiktiga och hållbara rutiner kring jämställdhet för verksamheterna förskola och skola, dvs. ett slags kravmärkning eller m.a.o. jämställdhetsäkrat.

Hållbar Jämställdhet är ett prioriterat område i Kalmar kommuns förskole- och skolplan (2008/2009-2010/2011), vilket innebär att rektor och lärare i förskolan och skolan har i uppdrag att utveckla området. Förvaltningsledningen genomför s.k. verksamhetsdialoger (en del av integreringen i styrsystemet) sedan 2010 med respektive nätverks rektorer. I dialogen fokuseras måluppfyllelse, resultat och utveckling och ev. brister kring området hållbar jämställdhet. Dialogen mynnar ut i ett avtal inför kommande läsår där det framgår med tydlighet vad som förväntas av respektive nätverk/rektor.

I den interna uppföljningen/kvalitetssäkringen ska det framgå med stor tydlighet vilka krav som måste uppfyllas för att få "kalla sig" en jämställd förskola och skola. I förskolornas och skolornas lokala arbetsplaner och det systematiska kvalitetsarbetet (nya skollagen, 2011) ska utvecklingsområdet, jämställdhet beskrivas i termer av hur processerna fortskrider och vilka ev. avtryck som verksamheterna skönjer (*uppföljningsindikatorer*). Det systematiska arbetet fokuserar en generell metod för uppföljning av måluppfyllelse. Avtryck och resultat ska kontinuerligt utvärderas, dokumenteras och rapporteras av. Metoder som kommer att vara vägledande i det systematiska utvecklingsarbetet är:

- BRUK, bedömning, reflektion, utveckling och kvalité
- PDCA - cirkeln, Plan, Do, Check och Act

Organisation from 2011 – framgångsfaktor...

- Målet är att under 2011 skapa ny organisation för att säkerställa strukturer som med högre måluppfyllelse svarar mot utvecklingsområdets intentioner.
- From 2011 finns för varje geografiskt nätverk (f.n. 7 rektorer) en person (rektor med huvudansvar för hållbar jämställdhet) med tydligt uppdrag att bevaka, förvalta och utveckla området hållbar jämställdhet i ett nätverksperspektiv. From 2011 bygger organisationsidén med de f.n. 60 jämställdhetsutvecklarna (lärare inom verksamheterna förskola och skola) på att tillsammans med rektor för respektive nätverk har ett gemensamt uppdrag att utveckla hållbar jämställdhet inom verksamheterna förskola och skola.

Kompetensutveckling – alldeles nödvändigt...

Kompetensutveckling Genus – Hållbar Jämställdhet 7.5 hp (kurs 1 och 2, bas och påbyggnad) (Linnéuniversitetet) för medarbetare/ jämställdhetsutvecklare i förskola och skola, med prioritet på grundskolans senare år. (minst 4 kursomgångar med start ht-11 och avslut vt-13). Utvärderingarna inom BoU visar på ett stort behov av kompetensutveckling inom området jämställdhet. Dels efterfrågas generell baskunskap inom Genus - Hållbar jämställdhet och även möjligheter till vidare förkovran. Deltagare från förskolor och skolor har i uppdrag att transformera kunskaper vidare till kollegor och arbetslag. Ett exempel som tillämpades i kurserna Genus – Hållbar jämställdhet 7.5 hp (under 2009-2010) var att examinationsuppgiften bestod av ett 'tänkt' planerat, praxisnära utvecklingsarbete som skulle omsättas i respektive förskola och skola. Vid en dialog med skolledare i nätverken framkom att flera av deltagarna från kursen har fått möjlighet att omsätta kursens innehåll till den dagliga verksamheten.

Samverkan med föräldrar...

I funktionen som jämställdhetsutvecklare ingår i uppdraget att ansvara för ett medborgarperspektiv dvs. att säkerställa medborgarna dvs. föräldrarna delaktighet (via föräldrarna blir barn-elever involverade) inom området jämställdhet. Nätverket i Lindsdal har påbörjat en föräldradiolog kring jämställdhet via lärarna på förskolan. Önskemål i nätverket är att få möjligheter att utveckla/prova två olika modeller/metoder för fortsatt utveckling av föräldradiologer kring hållbar jämställdhet. Effekterna av föräldradiologerna kan delutvärderas under senare delen av 2011.

Delarna som presenteras i denna sammanfattning med 'certifiering', organisation, kompetensutveckling och föräldrasamverkan ingår i en "ny" ansökan om ekonomiska medel till SKL i samråd med utvecklingsenheten i Kalmar kommun.

Innehåll Genus - låda 2010

Eidevald, C. (2009). *Det finns inga tjejbestämmare - Att förstå kön som position i förskolans vardagsrutiner och lek*. Högskolan i Jönköping

Hedlin, M. (2006). *Jämställdhet- en del av skolans värdegrund*. Studentlitteratur

Hedlin, M. (2010). *Lilla Genushäftet 2.0 om Genus och skolans jämställdhetsmål*. Linnéuniversitetet

Herrström, C. (2008). *Tusen gånger starkare*. Bonnier Carlsen Bokförlag AB: Stockholm

Härnsten, G. (2004-2006) *Inre resor*. Linnéuniversitetet.

www.frittfram.se

Fritt fram för en god arbetsmiljö

www.scb.se

På tal om kvinnor och män, Lathund om jämställdhet 2010.

www.ytan.se

Liv i lärarrummet

www.ytan.se

Tyst i klassen

www.ytan.se

Vad finns under ytan?

Kursvärdering

Sammanställning kursvärdering Genus – hållbar jämställdhet för förskola och skola, 7.5 hp
 uppdragsutbildning för Kalmar kommun 2010 (svarsfrekvens 56 %)

Resultat

Min uppfattning om kursen i stort: - Kursinnehållet har varit intressant och stimulerande

Instämmer helt	70 %
Instämmer till stor del	25 %
Instämmer till viss del	5 %
Instämmer inte alls	-
Vet ej	-

Min uppfattning om kursen i stort är: - Kursens innehåll har gett mig relevanta kunskaper och färdigheter

Instämmer helt	70 %
Instämmer till stor del	15 %
Instämmer till viss del	15 %
Instämmer inte alls	-
Vet ej	-

Min uppfattning om kursen i stort är: - Jag är överlag nöjd med kursen

Instämmer helt	45 %
Instämmer till stor del	55 %
Instämmer till viss del	-
Instämmer inte alls	-
Vet ej	-

Jag anser att jag i följande omfattning uppnått kursens olika förväntade resultat dvs. – redogöra för
 innebörden av jämställdhet utifrån ett genus- och kulturellt perspektiv

Instämmer helt	30 %
Instämmer till stor del	70 %
Instämmer till viss del	-

Instämmer inte alls

Vet ej

Jag anser att efter genomförd kurs kunna: - beskriva hållbar jämställdhetsintegrering i verksamheterna
 förskola och skola

Helt	30 %
I hög grad	65 %
I låg grad	5 %
Inte alls	-
Vet ej	-

Jag anser att jag i följande omfattning kan omsätta kunskaper kring genus – hållbar jämställdhet i den egna praktiken

Helt	25 %
I hög grad	60 %
I låg grad	15 %
Inte alls	-
Vet ej	-

Eget arbete

Föreläsningar

Seminarier

Projektarbete (utvecklingsarbete)

Litteratur

- omfattning
- svårighetsgrad

Examinationskraven har varit

För höga	10 %
Lagom	90 %
För låga	-
Vet ej	-